

Sermaye Türleri ve Eğitim İlişkisi¹

Capital Types and Education

Araştırma Makalesi - Research Article

Burcu ERDEM

Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji A.B.D.,
burcuerdem85@gmail.com, ORCID Numarası|ORCID Numbers: 0000-0001-6962-539X

Ümit AKCA

Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü,
umitakca@sdu.edu.tr, ORCID Numarası|ORCID Numbers: 0000-0002-8986-5873

Öz

Günümüz dünyasında bilim ve teknoloji, siyaset, eğitim, askeri ve ekonomik alanda yaşanan hızlı gelişim ve değişimler klasik sermaye anlayışında da değişimlere sebep olmuştur. Bu anlamda daha önce sadece ekonomik anlamda ön plana çıkan sermaye kavramı da dönüşüme uğramış ve çok boyutlu olarak incelenmesi gereken bir hal almıştır. Günümüz toplumlarını, toplumsal yapıda meydana gelen değişimleri açıklamada özellikle sosyal, kültürel, entelektüel ve psikolojik sermaye kavramları ön plana çıkmıştır. Örgütsel anlamda beşeri bir kaynak olan insan kaynağına ve onunla ilgili sermaye türlerine yönelik araştırmalar hız kazanmıştır. Dünyada küresel ölçekte yaşanan değişim ve gelişmelerden temel bir toplumsal kurum olan eğitim kurumu da etkilenmektedir. Toplumda eğitim kurumunun etkinliği ve verimliliği sahip olduğu ekonomik, kültürel, sosyal, entelektüel ve psikolojik sermayelerine bağlıdır. Sermaye türleri açısından güçlü eğitim kurumlarına sahip olan toplumlar bilimsel teknolojik, askeri, sanatsal ve siyasi gelişmenin öncüsü konumundadır.

Anahtar Kelimeler: Sermaye, Sermaye Türleri, Eğitim.

Abstract

In today's world, rapid developments and changes in science and technology, politics, education, military and economic fields have also caused changes in the classical understanding of capital. In this sense, the concept of capital, which had previously only come the fore in economic terms, has also been transformed and has become a situation that needs to be examined in a multidimensional way. The concept of social, cultural, intellectual and psychological capital have come to the fore in explaining today's societies and the changes in the social structure. Research on human resource, which is a human resource in the organizational sense, and the types of capital related to it, has gained momentum. The educational institution, which is a basic social institution is also affected by the changes and developments experienced on a global scale in the world. The ability of societies to adapt to the changing world and fulfill the requirements of the age is closely related to the quality of educational institutions. The effectiveness and efficiency of the educational institution in the society depends on its economic, cultural, social, intellectual and psychological capitals. Societies with strong educational institutions in terms of capital types are at the forefront of scientific, technological, military, artistic and political development.

Keywords: Capital, Types of Capital, Education.

¹ Bu makale Burcu Erdem'in "Sermaye Türleri Açısından Kamu ve Özel Sektörde Çalışan Öğretmenlerin Özellikleri (Batı Akdeniz Bölgesi Örneği)" isimli tezinden üretilmiştir.

Giriş

Yirmi birinci yüzyıl tüm dünyada, başta bilim ve teknoloji olmak üzere birçok alanda hızlı ve köklü değişimlere sahne olmuştur. Küreselleşmenin etkileri, bilgi teknolojilerindeki gelişmeler, sosyal, ekonomik ve siyasi değişimler, bireyselleşmenin ve uzmanlaşmanın artması gibi faktörler derin toplumsal etkiler yaratmaktadır. Klasik sermaye anlayışı da bu değişim ve gelişmelerden etkilenmiş, tanımı ve kapsamı genişlemiştir. Ekonomik sermaye, toplumsal ve ekonomik alanda yaşanan bu küresel ölçekli değişim ve gelişmeleri tek başına açıklamakta yetersiz kalmıştır; böylece sosyal, kültürel, entelektüel ve psikolojik sermaye kavramları ön plana çıkmıştır.

Geçmişte örgüt ve kurumların en önemli kaynağı klasik finansal sermaye iken, günümüzde ise insan ve insanla ilgili diğer sermaye türleridir. Küresel ölçekli bu değişim ve gelişmeler, toplumsal hayatta tüm birey ve kurumları olduğu gibi eğitim kurumlarını da etkilemektedir. Günümüz modern eğitim kurumlarının etkililiği, verimliliği ve başarısı bu değişim ve gelişmelere uyum sağlayabilmesine, değişen dünya koşullarına göre yapılanmasına, yenilikçi ve özgün uygulamalar ortaya koymasına ve insan sermayesine gerekli yatırımı yapmasına bağlıdır.

Sermaye türleri açısından incelendiğinde, okul kurumunun sosyal sermayesi sosyal ilişkilerin belirleyicisidir ve güven, norm, değerler ile sosyal ağları nitelendirir. Sosyal bilimlerde özellikle son zamanlarda ön plana çıkan bir kavram olarak sosyal sermaye, okul kurumunun yapısını analiz etmede oldukça önemli bir unsurdur. Okullardaki eğitim hizmetleri, bilgi ve bilgi teknolojileri temelinde sunulmaktadır. Bu sebeple entelektüel sermaye, önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Okul kurumunun entelektüel sermayesini çalışanların bilgi, beceri ve birikimlerinden oluşan beşeri sermayesi, okulun kendi içerisindeki ve çevresindeki diğer unsurlarla olan ilişkisel sermayesi ile teknik donanım, bilgi teknolojileri gibi unsurlarıyla yapısal sermayesi oluşturmaktadır. Bunların yanı sıra okul kurumunun ve öğretmenlerinin kültürel sermayeleri karşılıklı etkileşim halinde birbirine şekil vermektedir. Öğretmenlerin kültürel potansiyel ve yeterlilikleri, okul kurumunun amaçlarını gerçekleştirerek hedeflerine ulaşmasında büyük öneme sahiptir. Son yıllarda kurumların başarıya ulaşmasında ön plana çıkan insan unsurunun psikolojik kapasitesinin ve uyumunun da dikkatle incelenmesi gündeme gelmiştir. Çünkü çalışanların psikolojik durumları tutum, davranış ve performansları üzerinde önemli ölçüde etkili olmaktadır. Okul kurumunun hedeflerine ulaşabilmesi için de, temel insan kaynağı olan öğretmenlerin psikolojik sermaye düzeylerinin dikkatle ele alınması gerekmektedir. Bu sermaye türleri ve bunlara yapılan yatırımların, eğitim kurumlarının amaçlarını gerçekleştirmesindeki rolü giderek önem kazanmaktadır.

Araştırmanın Metodolojisi

Bu araştırmanın amacı; kamu sektöründe ve özel sektörde çalışan öğretmenlerin, öğretmenlik mesleğine ilişkin memnuniyetlerini ortaya koymak olarak belirlenmiştir. Araştırmada Antalya, Burdur ve Isparta' da kamu sektörüne ve özel sektöre bağlı okullarda çalışan öğretmenlerin bu konudaki görüşleri alan verilerinden yararlanılarak açıklanmaya çalışılmıştır. Araştırmanın örneklemini 2017-2018 eğitim öğretim yılında Antalya'dan 291, Burdur'dan 95 ve Isparta'dan 124 olmak üzere toplam 510 öğretmen oluşturmaktadır.

Örneklemin cinsiyet yapısı 292'si kadın, 218'i erkek olmak üzere toplam 510 öğretmenden oluşmaktadır. Bu araştırma, geniş toplumsal grupları kapsayan evrenden seçilmiş olan örneklem grubu üzerinde yapılan bir survey araştırmadır. Survey araştırmalarında örneklemin, evreni sayı ve nitelik bakımından temsil edebilmesi önemli bir husustur. Bu tür araştırmalarda, genellikle görüşme formu (anket) tekniği uygulanmaktadır.²

Survey araştırmalarıyla; olay ve olguların mevcut durumları, şartları ve özellikleri ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Bu tür araştırmalarda betimleme yapmanın yanı sıra, olayların daha önceki olay ve şartlarla bağıntısı kurularak sebep-sonuç ilişkileri ortaya çıkarılır. Bunun yanında, verilerin analizi ve

² Bal, 2001: 70.

açıklanması yoluyla da yorumlama, değerlendirme ve genelleme yapma gibi işlemlere de yer verilir.³ Bu survey araştırması çerçevesinde, verilerin toplanması amacıyla anket tekniği kullanılmıştır. Örnekleme oluşturan öğretmenler, kamu ve özel sektöre göre ve görev yaptıkları eğitim kademelerine göre tabakalandırılmış ve daha sonra her tabakanın evrendeki oranına göre örneklem dağılımı belirlenmiştir.

Örnekleme büyüklüğü, iki oran farkının önemlilik düzeyi esasına göre gerçekleştirilmiştir. %90 güven aralığı ve 0,05 hata payı için hesaplanan örneklem değeri kamu sektöründe 290 ve özel sektörde 60 örneklem olmak üzere toplam 350 bulunmuştur. Ancak çalışma süresi içerisinde daha fazla katılımcıya ulaşma imkânı bulunmuş ve çalışma toplam 510 katılımcı ile tamamlanmıştır. Araştırma sürecinde elde edilen verilerin geçerliliği, öğretmenlerin anket sorularına vermiş oldukları cevapların doğru olduğu varsayımına dayanmaktadır. Araştırma 2018-2019 yılları arasında yapılmıştır. Görüşmeler ise, 2018 yılı Nisan ve Mayıs ayları arasında uygulanmıştır. Araştırma sürecinde elde edilen veriler, araştırmanın yapıldığı zaman dilimi ile sınırlıdır.

1.Sermaye ve Türleri

Bu çalışmanın birinci bölümünde, sermaye kavramının analizinden hareketle, sermaye türleri konusu incelenmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde toplumsal bir kurum olarak eğitim ve işlevleri; üçüncü bölümünde ise ekonomik, entelektüel, kültürel, psikolojik ve sosyal sermaye ile eğitim kurumu arasındaki ilişki incelenmiştir. Ayrıca bu bölümde sermaye kavramının açıklaması yapılmış ve ekonomik, entelektüel, kültürel, psikolojik ve sosyal sermaye kavramlarına yer verilmiştir.

Sermaye (kapital) kavramı ilk kez Roma hukukunda yer alan bir kavram olarak, bir miktar paranın getirisinden ayrı olarak değerlendirilen anaparayı ifade etmektedir.⁴ Marx ise eserlerinde özellikle modern zamanlardaki değişme ve kapitalizm üzerinde yoğunlaşmıştır. Kapitalizm geniş bir tüketici kitlesine satılan mal ve hizmetlerin üretimini içeren ve diğer ekonomik sistemlerden büyük ölçüde ayrılan bir düzendir. Kapitalist girişimlerin iki temel bileşeni bulunmaktadır. Bunlar sermaye ve ücretli emektir.

Sermaye para, makineler ya da fabrikalar gibi gelecekteki varlıkları ortaya çıkarmakta kullanılabilen her türden varlığı ifade etmektedir. Ücretli emek ise, yaşamlarını sürdürmek için gerekli araçlara sahip olamayan ve sermaye sahiplerinin sunduğu işleri yapanları belirtmektedir. Böylelikle toplum sermayeyi elinde bulunduran egemen sınıf olan kapitalistler ve nüfusun büyük çoğunluğunu oluşturan işçi sınıfından meydana gelmektedir.

Sınıflar arasındaki ilişki, bir sömürü ilişkisidir. Bu anlamda kapitalizm sınıf ilişkilerinin bu iki sınıf arasındaki çatışmayla nitelendiği bir sınıf düzenini ifade etmektedir.⁵ Sermaye, Marksist kuramın en temel kavramlarından birisi olarak kapitalist üretim ilişkilerinden ayrı olarak değerlendirilemez. Maddi anlamda sermaye bir nesne değil, toplumsal bir ilişki olarak ele alınabilir.⁶ Latince kökenli para ve paranın yatırımını ifade eden sermaye (kapital) kavramı, Marx'a göre tarihsel olarak şekillenmiş, tanımlı bir toplumsal üretim ilişkisidir.⁷

Fransız sosyolog Pierre Bourdieu'ya göre sermaye; nesnelleşmiş ya da cisimleşmiş biçimleriyle birikmesi zaman alan, kar üretmek ve kendi varlığını sürdürmek eğilimi taşıyan bir kavramdır. Sermayenin tüm biçimlerini ele almadan, toplumsal dünyanın yapısını ve işleyişini açıklamak mümkün değildir. Bourdieu'ya göre üç tip sermaye bulunmaktadır. Bunlar ekonomik sermaye, kültürel sermaye ve sosyal sermayedir. Ekonomik sermaye anında ve doğrudan paraya çevrilebilen ve mülkiyet hakları biçiminde kurumsallaştırılabilir olan sermaye türünü ifade etmektedir. Ekonomik sermaye, diğer sermaye türlerinin kökenini oluşturmaktadır. Kültürel sermaye belirli şartlar içerisinde ekonomik sermayeye çevrilebilen ve eğitim vasıfları biçiminde kurumsallaştırılabilen sermaye türüdür. Sosyal sermaye ise toplumsal bağlantılardan oluşan, yine belirli şartlar içerisinde ekonomik sermayeye çevrilebilen bir sermaye türüdür.⁸

³ Arslantürk, 1995: 85.

⁴ Günkör ve Özdemir, 2017: 72.

⁵ Giddens, 2008: 50-51.

⁶ Mohun, 2002: 509.

⁷ Wolf, 2004: 75.

⁸ Bourdieu, 2010: 46-69.

Bourdieu ekonomik, kültürel ve sosyal sermayenin yanında simgesel ve siyasal sermaye kavramlarını da ele almıştır. Bourdieu'ya göre simgesel sermaye onu görmelerini, tanımalarını, kabul etmelerini sağlayan algı ve değerlendirme kategorilerine sahip bireyler tarafından algılanarak, simgesel anlamda etkili hale gelen fiziksel güç ya da zenginlik gibi bir özelliği ifade etmektedir⁹. Siyasal sermaye ise kendisine sahip olanlara kamu mal ve hizmetlerinin bir tür özel mülkiyetini (konut, araba vb..) sağlayan sermaye türünü belirtmektedir.¹⁰ Sermaye, literatürde bazı tiplendirmelerle analiz edilir:

1.1.Ekonomik Sermaye

Ekonomik sermaye; modern iktisat teorisine göre toprak, emek ve girişim ile birlikte üretimin dört temel unsurundan biridir ve doğada serbest biçimde bulunmayan ve insanlar tarafından üretilmiş üretim araçları şeklinde tanımlanmaktadır.¹¹ Bu anlamda sermaye; araçlar, aletler, makineler ve insan elinden çıkmış, üretken işe katkıda bulunan ya da onu çoğaltan, doğrudan tüketim için kullanılmayan diğer malzemeler ya da donanımlardan oluşmaktadır.¹² Ekonomide sermaye; gelecekte karlı bir kazanç elde etmeye yönelik yatırım yapılabilecek birikmiş bir miktar parayı ifade etmektedir. Fiziksel sermaye ise ekonomik faaliyetlerin verimliliğini arttırmada makinelerin ve yapıların rollerini açıklamaktadır.¹³

Marx'a göre sermaye, üretim araçlarını kontrol eden burjuva tarafından, metaların ve paranın üretim ve tüketim süreçleri arasındaki dolaşımı sırasında el konulan artı değer bir parçası olduğu için, temelde bir artı değer oluşturmada ve beklenen getirileriyle bir yatırımı temsil etmektedir.¹⁴ Marx'ın kavramsallaştırmasına göre, sermayeye ilişkin dikkat çekici husus artı değer üretimidir. Bu anlamda Marksist açıdan sermaye ilk olarak, metanın üretimi ve değişimi ile yakından ilgilidir. Bunun yanında sermayenin değeri, basit anlamda metadan daha fazlasını içermektedir. Sermaye, toplumsal bir kavramdır ve ancak toplumsal etkileşim sürecinde ortaya çıkmaktadır.¹⁵

Marx, 'Ekonomi Politikin Eleştirisi'ne Katkı' adlı eserinde temel olarak toplumun ekonomik temelini, üretim güçleri ve üretim ilişkileri tarafından belirlendiği görüşünü savunmuştur. Bireyler, toplumsal üretim sürecinde, maddi üretim güçleriyle orantılı olarak belirli bir ilişkiler sistemine dâhil olmaktadır. Üretim ilişkileri, toplumun ekonomik yapısını oluşturmaktadır. Bu yapı da hukuki ve siyasi bir üst yapı ile çevrelenmiştir. Üretim ilişkileri ve biçimi ile ekonomik yapı, toplumsal ve siyasi yaşam sürecinde belirleyici olmaktadır. Bu anlamda Marx bir toplumun sosyo-ekonomik şartlarının kültürü, düşünceleri, yaşam biçimlerini, toplumsal sınıfları ve tabakaları belirlediğini savunmakta ve ekonomik süreci temel belirleyici olarak göstermektedir. Bireyler, toplumsal üretimdeki yerlerine bağlı olarak bir dünya görüşü oluşturmaktadırlar. Örneğin toplumsal yaşamda hak, eşitlik, başarı gibi kavramlara; yönetici sınıfın üyeleri, işçi sınıfının üyelerinden daha farklı bir anlam vermektedir.¹⁶

Bourdieu'ya göre ekonomik sermaye, salt ekonomik kaynakların elde bulundurulması, gelir ve mülkiyet sahipliğini ifade etmektedir. Bunun yanında, ekonomik sermaye diğer sermaye türlerinden bağımsız bir sermaye türü değildir. Ekonomik sermaye ile diğer sermaye türleri yakından ilişkili ve birbirini karşılıklı olarak etkileyen unsurlardır.¹⁷

1.2.Entelektüel Sermaye

Entelektüel sermaye kavramı ilk olarak 1969 yılında ekonomist J. K. Galbraith tarafından ele alınmıştır.¹⁸ Kavram bugünkü anlamıyla ise ilk defa Thomas Stewart tarafından 1991 yılında yazılan 'Beyin Gücü (Brainpower)' başlıklı makalede yer almıştır.¹⁹ Stewart, bu makalesinde entelektüel sermayeyi; bir

⁹ Bourdieu, 2006: 175.

¹⁰ Bourdieu, 2006: 31.

¹¹ Edgar ve Sedgwick, 2007: 58; Sürmeli, 2009: 240.

¹² Marshall, 1999: 650.

¹³ Field, 2008: 16-17.

¹⁴ Lin, 2010: 172-176.

¹⁵ Lin, 2001: 4-7.

¹⁶ Richter, 2012: 69.

¹⁷ Göker, 2007: 282.

¹⁸ Bontis, 1998: 63-67.

¹⁹ Toraman vd., 2009: 96.

işletmeye piyasada rekabet avantajı sağlayan, işletme çalışanlarının bildiği her şeyin toplamı olarak tanımlamıştır.²⁰

Stewart'ın 1997 yılında yazdığı 'Entelektüel Sermaye' adlı kitabı, konu ile ilgili en önemli eserlerden birisidir. Stewart'a göre entelektüel sermaye, bir işletmenin çalışanları tarafından bilinen ve işletmeye rekabet üstünlüğü kazandıran bir unsurdur. Bu bağlamda Stewart, entelektüel sermayeyi değer yaratmak için kullanılan bilgi, deneyim, eğitim ve entelektüel varlıklar gibi materyallerin tümü olarak tanımlamaktadır.²¹

Entelektüel sermayenin, özellikle son yıllarda ön plana çıkan bir kavram olduğu ve birçok araştırmacı tarafından farklı şekillerde sınıflandırıldığı görülmektedir. Bilgi ve bilişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler ve bunların ekonomi üzerindeki yansımaları, insanlar arası ilişkilerde meydana gelen değişimler, yaratıcılık ve yeniliğin toplumsal hayatta rekabetin temel unsuru olarak ortaya çıkması entelektüel sermayenin önem kazanmasına etki eden temel unsurlardır.²²

Entelektüel sermaye ile ilgili yaptığı çalışmalarla önemli bir yere sahip olan Stewart, entelektüel sermayeyi; insan sermayesi, yapısal sermaye ve müşteri sermayesi olmak üzere üç boyutta incelemektedir. İnsan sermayesi, bir örgütün ya da işletmenin çalışanları ile ilgili bir kavramdır. Yapısal sermaye; bilgi teknolojileri, patentler, telif hakları gibi konuları içerisinde barındırmaktadır. Stewart'a göre, bir işletmenin müşteri elde etmek için kullandığı pazar bilgisi ise müşteri sermayesi boyutunda değerlendirilmektedir.²³

Dünyada ilk olarak entelektüel sermaye raporu yayınlayan Skandia Şirketi, entelektüel sermayenin 'insan' ve 'yapısal' olmak üzere iki temel unsurdan oluştuğunu öne sürmektedir. Bir başka görüş ise, entelektüel sermaye unsurlarının insan sermayesi, yapısal sermaye, ilişkisel sermaye ve müşteri sermayesinin karşılıklı etkileşiminden meydana geldiğini belirtmektedir. Bir diğer yaklaşımda ise, entelektüel sermayenin unsurları çalışanlar, işletme ve müşteriler olarak tanımlanmaktadır. Bu unsurlara yenileme ve gelişme sermayesi gibi unsurları ekleyen görüşlere de rastlanmaktadır.²⁴

1.3.Kültürel Sermaye

Fransız sosyolog Pierre Bourdieu'ya göre kültürel sermaye; bireylerin sahip oldukları dilsel yeterlilik, sosyal tarz ve görgü gibi kültürel kaynakları ve nitelikleri ifade etmektedir. Bireylerin sahip oldukları kültürel sermaye ile eğitsel ve mesleki başarıları arasında doğrudan bir ilişki vardır.²⁵ Bourdieu, kültürel sermaye kavramını ilk olarak farklı sosyal sınıflardan ve bu sınıflar içindeki farklı gruplardan gelen çocukların akademik başarılarındaki farklılıkları açıklamak için kullanmıştır. Bourdieu'ya göre, ayrıcalıklı bazı sosyal gruplar, aile içindeki kültürel sermayenin iletimi yoluyla çocuklarının eğitimden en iyi şekilde yararlanmasını garanti altına almışlardır. Bu bağlamda Bourdieu, bu grupların kendi çıkarları için mevcut bağlantılarını kullandıklarına vurgu yapmış ve bu sosyal bağlantıların bir yatırım stratejisi işlevi gördüğünü belirtmiştir.²⁶

Bourdieu'ya göre kültürel sermaye; belirli şartlar içerisinde ekonomik sermayeye çevrilebilen ve eğitim vasıfları biçiminde kurumsallaştırılabilen sermaye türüdür. Ona göre kültürel sermaye, içinde bulunulan sosyal sınıfa ve toplumun genel yapısına bağlı olarak kasıtlı olmaksızın elde edilebilmektedir ve bu anlamda kalıtsal aktarıma tabi olmaktadır. Bourdieu, kültürel sermayeyi, farklı toplumsal sınıflara mensup çocukların farklılık gösteren eğitsel başarılarını açıklamak için ele almıştır.

Eğitim sistemi, kültürel sermayenin kalıtsal aktarımını onaylayarak sosyal yapıyı yeniden üretmektedir. Sahip olanlara maddi ve sembolik kar sağlayan bu sermayenin birikimi, güçlü bir kültürel sermayeye sahip olan ailelerin çocukları için en başından başlamakta ve bütün sosyalleşme sürecinde devam etmektedir.

²⁰ Stewart, 1991: 42-60.

²¹ Stewart, 1997: 20-28.

²² Guthrie, 2001: 28.

²³ Stewart, 1997: 120-125.

²⁴ Çıkrıkçı ve Daştan, 2002: 20-21.

²⁵ Bilton vd., 2008: 106.

²⁶ Field, 2008: 22-26.

Kültürel sermayenin aktarımı, sermayenin kalıtsal aktarımının en gizli biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır.²⁷

Bourdieu, kültürel sermayeyi; okul sermayesi ve miras niteliğindeki kültürel sermaye olmak üzere iki grupta incelemiştir. Okul sermayesi, formel eğitimle ve diplomalarla bir görünüm kazanırken; miras niteliğindeki kültürel sermaye, aileden kazanılan nitelikleri ifade etmektedir.²⁸ Bourdieu'ya göre kültürel sermaye; bireyin resmi eğitim düzeyi, kültürel etkinliklere katılımına olanak sağlayan doğduğu ve yaşadığı yerleşim yerinin büyüklüğü ve kültürel faaliyetlere katılım sıklığı gibi değişkenlerden bir indeks yaratmak suretiyle ölçülebilmektedir.²⁹

Bourdieu'nun sosyal ve kültürel sermayeye ilişkin örüşlerinde habitus ve alan kavramsallaştırmaları önemli ve merkezi bir konumda yer almaktadır. Bourdieu'ya göre habitus, belli bir sosyal çevrenin günlük, alışılmış uygulamaları ve varsayımlarını ifade etmektedir. Habitus, bireylere etrafında yer alan her şeyi sınıflandırma ve farklı biçimlerde imkânı sunan üretici bir kapasitedir. Toplumsal yaşamda farklı grupların habitusları, kendilerine özgü yaşam tarzları ve davranış biçimleri ile ortaya konmaktadır.

Bireyler kendilerini, dünyayı sınıflandırdıkları gibi sınıflandırmaktadır ve böylece habitusun farklı biçimleri, kapitalist toplumun sosyal ilişkileri ile uyum göstermektedir. Bu noktada habitusun özellikle ekonomik, kültürel sermaye ve eğitimle ilişkisi kritik olmaktadır. Toplumda hâkim ve ekonomik anlamda avantajlı grupta yer alan bireylerin habitusu, akademik ve mesleki başarıya dönüşen bir kültürel sermaye ile desteklenmektedir. Bu gruplar için ekonomik avantajla desteklenen aile habitusu kuşaklar boyunca aktarılmaktadır. Bu anlamda Bourdieu'ya göre; kültürel alan, ekonomik alan ve ilişkilerinin değişim ve dönüşümünü ifade etmektedir. Kültürel alanın yapısı, sosyal alan ve onun ekonomik temeliyle paraleldir.³⁰

Bir diğer tanımlamayla kültürel sermaye; bir kişinin ya da bir toplumun sahip olduğu bilgi, beceri, deneyim, beğeni, sanat, bilim, inanç, ahlak, kural, gelenek ve alışkanlıklara ait tüm manevi değerlerini ifade etmektedir. Ekonomik sermaye, bireylerin sahip oldukları ekonomik kaynaklarla ilgili iken; kültürel sermaye ise bireylerin kültürel bilgisi, yetenekleri, deneyimleri, dil yeterliliği, kelime bilgisi, düşünme tarzı ile ilgilidir. Kültürel sermaye; bireyler tarafından aile, sosyal sınıf, alt kültür gibi yapılar içerisinde kazanılmaktadır.³¹

Alice Sullivan, kültürel sermayenin ölçülmesinde; okuma alışkanlığı, TV izleme alışkanlığı, müzik zevki ve tercihi, dil bilgisi, kültürel bilgi ve kültürel aktivitelere katılım boyutlarını ölçüt olarak ele almış ve kullanmıştır.³² De Graaf ve arkadaşları, kültürel sermayenin ölçülmesine yönelik çalışmalarında; okuma alışkanlığı ile kültürel ve sanatsal faaliyetlere katılım boyutlarını incelemiştir.³³ Cardona ve arkadaşları, kültürel sermayenin ölçülmesinde; TV ve bilgisayara sahip olma durumu ve bu araçları kullanma alışkanlıkları, müzik dinleme ve spor yapma faaliyeti, sahip olunan kitap sayısı gibi değişkenleri kullanmıştır.³⁴

Khodadady ve Natanzi, kültürel sermayenin ölçülmesinde; edebi kültür, kültürel aktivitelere katılım, edebi ve sanatsal beğeni ve okuma alışkanlığı boyutlarını incelemiştir.³⁵ Çalışmamızda kültürel sermaye özellikleri ve ilişkisi aşağıdaki şekilde ortaya çıkmaktadır. Öncelikle görüşülenlere herhangi bir sanat dalı ile ilgilenip ilgilenmedikleri sorulmuş ve Tablo 1'de ifade edilen cevaplar alınmıştır.

Tablo 1: Görüşülenler Bir Sanat Dalı İle İlgileniyor mu?			
	Sayı	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Evet	183	35,9	35,9

²⁷ Bourdieu, 2010: 46-55.

²⁸ Ekşi, 2010: 96.

²⁹ Bourdieu, 1974'ten akt. Arun, 2009: 80-81.

³⁰ Bilton vd., 2008: 280-282.

³¹ Allen ve Anderson, 1994: 70.

³² Sullivan, 2001: 893-912.

³³ De Graaf vd., 2000: 92-111.

³⁴ Cardona vd., 2015: 2-3.

³⁵ Khodadady ve Natanzi, 2012: 1627-1634.

	Hayır	327	64,1	100,0
	Toplam	510	100,0	

Araştırmaya katılan öğretmenlere “Herhangi bir sanat dalıyla ilgilenir misiniz?” şeklinde yöneltilen soruya görüşülenlerin %35,9’u evet, %64,1’i hayır cevabını vermiştir. Kültürel sermaye, bireyin ve toplumun sahip olduğu bilgi, deneyim, yetenek, sanat, bilim, inanç, gelenek gibi alanlara ait değer ve kaynaklarını ifade eden sermaye türüdür. Sanatsal faaliyetlere katılım da, kültürel sermayenin en temel göstergelerinden biridir. Buna göre, ankete katılan öğretmenlerin büyük çoğunluğunun sanatsal faaliyetlerle ilgilenmedikleri görülmektedir. Tablo 2, görüşülenler eğer herhangi bir sanat dalı ile ilgileniyorlar ise, bu sanat dalının hangisi olduğu sorusunun cevaplarını içermektedir. Görüşülenlerin yarısından fazlasının herhangi bir sanat dalı ile fiilen iştiğal etmedikleri görülmektedir:

	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Müzik	77	15,1	42,1	42,1
Resim	43	8,4	23,5	65,6
Edebiyat	33	6,5	18,0	83,6
Sahne Sanatları	24	4,7	13,1	96,7
Diğer	6	1,2	3,3	100,0
Toplam	183	35,9	100,0	
Cevapsız	327	64,1		
Toplam	510	100,0		

Görüşülenlerden herhangi bir sanat dalıyla ilgilendiğini belirten öğretmenlerin %42,1’i Müzik, %23,5’i Resim, %18’i Edebiyat, %13,1’i Sahne Sanatları, %3,3’ü ise diğer sanat dalları ile ilgilendiklerini ifade etmişlerdir. Bu soruyu, görüşülenlerin %64,1’i herhangi bir sanat dalıyla ilgilenmedikleri anlamında cevapsız bırakmıştır. Görüşülenlerin görsel sanatlara olan ilgisini izleyici düzeyinde ölçmek sorulan soruya için Tablo 3’deki karşılıklar alınmıştır.

	Sayı	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Evet	403	79,0	79,0
Hayır	107	21,0	100,0
Toplam	510	100,0	

Görüşmeye katılan öğretmenlere “Sinema ve/veya tiyatroya gider misiniz?” şeklinde yöneltilen soruya görüşülenlerin %79’u evet, %21’i hayır cevabını vermiştir. Kültürel, sosyal ve sanatsal faaliyetlere katılım, kültürel sermayenin en temel unsurlarındandır. Buna göre öğretmenlerin büyük çoğunluğunun sinema ve/veya tiyatroya gittikleri (%79) ve bu anlamda kültürel sermayelerinin yüksek olduğu görülmektedir.

1.4.Pozitif Psikolojik Sermaye

Sermaye kavramı, ekonomideki geleneksel kullanımının yanında entelektüel, sosyal ve kültürel sermaye kavramlarında olduğu gibi insan kaynağının değerini ifade etmek için de kullanılmaktadır. Psikolojik sermaye ise; pozitif psikolojik yapılar olan psikolojik dayanıklılık, iyimserlik, umut gibi bireysel motivasyonel eğilimleri belirtmektedir.³⁶ Bireyin pozitif psikolojik gelişme durumunu belirten pozitif psikolojik sermaye, tecrübe veya eğitim ile gelişebilen ve olumlu yönde değişebilen özellikler bütünü olarak nitelendirilebilmektedir.³⁷ Bir başka ifadeyle pozitif psikolojik sermaye; bireylerin kendilerini nasıl hissettikleri ile ilgili bir kavramdır. Bireylerin kendilerini psikolojik olarak güvende hissedip hissetmedikleri, mutlu, mutsuz, iyimser ya da kötümser olup olmadıkları onların ruhsal durumlarını, hayata bakış açılarını, düşünme biçimlerini ve değerlendirme şekillerini etkilemektedir. Bu bağlamda

³⁶ Luthans vd., 2007: 542.

³⁷ Luthans ve Youssef, 2007a: 326.

bireylerin psikolojik sermayeleri, çevrelerindeki olayları algılamaları ve yorumlamaları açısından önemlidir.³⁸

Diğer bir kavramsallaştırmaya göre pozitif psikolojik sermaye; temelde bireylerin ne oldukları ve gelecekte ne olacakları ile ilgilidir. Pozitif psikolojik sermaye, insan kaynakları ve örgütsel davranış alanında yeni bir yaklaşım sunmakta ve kişisel gelişimi ön planda tutmaktadır. Bu anlamda pozitif psikolojik sermaye, bireyin sahip olduğu olumlu özellikler bütününe ifade etmektedir ve gelişime açık bir yapıya sahiptir.³⁹

Pozitif psikolojik sermayenin dört temel bileşeni bulunmaktadır. Bunlar “zorlu işleri başarmak için gerekli olan çabayı gösterebileceğine ve sürdürebileceğine güvenmeyi ifade eden öz yeterlilik”, “şimdi ve gelecekte başarılı olmaya dair olumlu düşünmeyi belirten iyimserlik”, “hedeflere ulaşmak için azim göstermek ve hedeflere giden yeni yollar geliştirmek olan umut”, “zorluklar ve sorunlar karşısında ayakta kalabilme ve her şeye rağmen başarıya ulaşmak için ilerlemeyi ifade eden psikolojik dayanıklılık olarak sıralanmaktadır.⁴⁰

Pozitif psikolojik sermayenin temel bileşenleri olan öz yeterlilik, iyimserlik, umut ve psikolojik dayanıklılık farklı özelliklere sahip olmakla birlikte, birbirleriyle bağlantılı olan kavramlardır. Hedefleri gerçekleştirme konusunda, bu bileşenler ortak bir şekilde hareket ederek bireysel motivasyonu artırarak bireyin davranışlarına yön verirler.⁴¹ Hedeflerini gerçekleştirme konusunda planları olan ve bu planları takip etmekte kararlılık gösteren umutlu bireyler, karşılaştıkları zorlukların üstesinden gelmekte daha fazla motive olacaklar ve daha fazla dayanıklılık göstereceklerdir. Bunun yanında öz güven sahibi bireyler umutlu ve iyimser yapılarını ve dayanıklılıklarını, hayatlarındaki özel durumlara gerektiğinde transfer edebilecek ve uygulayabileceklerdir. Psikolojik dayanıklılığı yüksek olan bireyler ise, gerçekçi ve esnek bir iyimserlik için gerekli olan uyum sağlayıcı mekanizmaları kullanmak konusunda yetenekli olacaklardır.⁴²

Pozitif psikolojik sermayenin dört temel bileşeni ile bir örgütte yer alan liderler ve çalışanların iş memnuniyeti ve performansları arasında anlamlı bir ilişki mevcuttur. Örneğin umut düzeyi yüksek olan çalışanların iş hayatında en iyisini yapmak için planlama yaptıkları, motivasyon ve memnuniyet seviyelerinin de yüksek olduğu görülmüştür. Bunun yanında, pozitif psikolojik sermayenin bileşenlerinin motivasyonel etkileri daha geniş olmaktadır. Örneğin, iş memnuniyeti üzerinde iyimserlik ve öz yeterlilik, sadece iyimserlik veya öz yeterlilikten daha olumlu etkilere sahiptir.⁴³

1.5.Sosyal Sermaye

Sosyal sermaye; sosyal bilimlerde özellikle son yıllarda öne çıkan, birçok araştırmacı ve düşünürün üzerinde çalıştığı önemli bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplumsal yaşamda bireyler arasındaki ilişkilerin gayri resmîleşmesi, insan davranışlarının temeli olan bazı temel alışkanlık ve geleneklerin yok olması, artan işbölümü, yeni iletişim araçlarının ön plana çıkması, bireyselleşmenin artması gibi faktörler ve bunların sonuçları sosyal sermaye kavramına olan ilgiyi artırmıştır.⁴⁴

Sosyal sermaye, farklı disiplinlerde çeşitli boyutlarıyla incelenip kavramsallaştırılmıştır. Ekonomi; toplumda bireylerin diğer bireylerle etkileşimde bulunma girişimlerine ve kullandıkları sosyal sermaye kaynaklarına odaklanmış ve bunun ekonomik kalkınmaya katkısı üzerinde durmuştur. Siyasal bilimler; kurumların, politik ve sosyal normların bireyin davranışı üzerindeki rolüne vurgu yapmıştır. Sosyoloji ise;

³⁸ Töremen ve Ersözlü, 2010: 24.

³⁹ Erkuş ve Fındıklı, 2013: 303-304.

⁴⁰ Luthans vd., 2007b: 3.

⁴¹ Luthans vd., 2007: 548-549.

⁴² Luthans vd., 2007b: 19.

⁴³ Luthans vd., 2007: 550-551.

⁴⁴ Field, 2008: 11.

bir örgütün güven, karşılıklılık, dayanışma ve sivil katılım ağları gibi özelliklerini temele alarak sosyal sermayeyi ele almıştır.⁴⁵

Geçmişten günümüze sosyal teorisyenler, sosyal sermayenin temelini oluşturan bireyler arası ilişkiler üzerine incelemelerde bulunmuşlardır. 1832’de Alexis de Tocqueville, Amerikan demokrasisi ve ekonomik gücünün temelini meydana getiren toplumsal yaşamı ayrıntılı olarak incelemiştir. Tocqueville; bireyler arasındaki etkileşimi, yani sosyal sermayeyi, bireyselleşen Amerikalıları birbirine bağlayan bir unsur olarak tanımlamıştır. Emile Durkheim da; toplumların feodal yapının mekanik dayanışmasından, 19. yy organik organik dayanışmasına geçiş sürecini ayrıntılı olarak ele almıştır.

Durkheim, kapitalist, kentsel ve endüstriyel toplumlarda bireylerin birbirleriyle etkileşim halinde birçok bağlantı kurduklarını belirtmiştir. Ona göre, bireylerin kurdukları bu toplumsal bağlar, toplumun genelini birbirine bağlamaktadır. Ferdinand Tönnies amaca dayalı toplulukları, araçsal topluluklardan ayırdığı ve farklılıklarını ortaya koyduğu çalışmalarında sosyal sermayeye vurgu yapmaktadır. Max Weber’in çalışmalarında statü gruplarının önemli bir ögesi olarak belirttiği ortak yaşam biçimi ve Karl Marx’ın kuramının sınıf dayanışması ile ilgili görüşlerinde sosyal sermaye kavramına ilişkin temel hususlar bulunmaktadır.⁴⁶

Sosyal sermaye kavramının ilk kuramsal sosyolojik analizini Fransız toplumbilimci Pierre Bourdieu yapmıştır. Sosyal sermaye kavramının kurucularından biri olarak kabul edilen Bourdieu, “Distinction” adlı eserinde; sosyal sermayeyi, kültürel farklılıkların nasıl oluştuğunu, yerleştiğini ve toplumsal tabakalaşmayla ilişkisini açıklamak amacıyla ele almıştır. Bourdieu; ekonomik sermayenin dışında, kültürel, sembolik ve sosyal sermaye kavramlarını da analiz etmiştir. Bourdieu, sosyal sermayeyi, toplumsal farklılaşmayı besleyen ağların büyüklüğü çerçevesinde ele almıştır. Ona göre, toplumda sosyal sermayenin ortaya çıkarılması ve etkililiği, sosyal gruplardaki üyeliğe bağlıdır.⁴⁷

Bourdieu sosyal sermayeyi; kurumsallaşmış karşılıklı ilişkilerden oluşan ve bir gruba üyelikle bağlantılı olan, üyelerine kolektivitinin sahip olduğu sermayenin desteğini sağlayan fiili ya da potansiyel kaynaklar kümesi olarak tanımlamıştır. Bireyin sahip olduğu sosyal sermayenin hacmi; dâhil olduğu bağlantı ağlarının boyutuna ve ilişki ağı içerisinde olduğu bireylerin her birinin sahip oldukları sermayenin toplam hacmine bağlı olmaktadır.⁴⁸ Sosyal sermaye açısından bireyler, hiyerarşik sosyal yapı içerisinde mevcut olan konumlarını korumak üzere sürekli olarak rekabet halindedirler. Bu anlamda sosyal sermaye, toplumda bireylerin ekonomik ve kültürel sermayelerini harekete geçiren temel bir unsurdur.⁴⁹

Bourdieu’ye göre sosyal sermaye; toplumsal yaşamda eşitsizliklerin yapılaşması ve sürekliliğinde işlevsel bir olgu olarak yer almaktadır. Bu anlamda sosyal sermaye, toplumsal farklılaşma ve tabakalaşmanın bir aracı olarak işlev görmektedir. Buna karşın sosyal sermaye; farklı sermaye biçimlerine dönüştürülebilir ve böylelikle toplumsal ağlar içerisindeki farklı sosyal gruplar için birleştirici ve bütünleştirici bir etki meydana getirmesi bağlamında toplumsal fayda sağlayan bir sermaye biçimidir.⁵⁰ Bu bağlamsa Bourdieu, sosyal sermayenin bireyler ve içerisinde yer aldıkları toplum için olumlu ve olumsuz yönlerinin bulunduğu vurgu yapmıştır.

Sosyal sermaye kavramının sosyolojide ve diğer disiplinlerde öne çıkmasında ve yaygın olarak kullanılmasında James Coleman’ın çalışmalarının da önemli bir yeri vardır. Bourdieu’da olduğu gibi Coleman’ın sosyal sermayeye olan ilgisi de toplumsal eşitsizlikler ve okullardaki akademik başarı arasındaki ilişkiyi açıklama çabasından ortaya çıkmıştır. Coleman, Bourdieu’dan farklı olarak, sosyal sermayenin toplumda sadece avantajlı sosyal gruplara fayda sağlamakla sınırlı olmadığına; bunun yanında ekonomik, kültürel ve sosyal anlamda dezavantajlı gruplara da önemli yararlar sağladığına vurgu

⁴⁵ Şan ve Şimşek, 2011: 99.

⁴⁶ Field, 2008: 7-11.

⁴⁷ Fine, 2011: 97-101.

⁴⁸ Bourdieu, 2010: 60-62.

⁴⁹ Keleş, 2012: 17.

⁵⁰ Türk, 2015: 144-145.

yapmıştır.⁵¹ James Coleman, sosyal sermayeyi; geniş ve kapsayıcı bir kavram olarak ele almış ve onu sosyal ilişkilerin toplumsal yapı içerisinde kurumsallaşmasının doğal bir sonucu olarak tanımlamıştır.⁵²

Coleman, sosyal sermaye kavramına işlevselci bakış açısıyla yaklaşmakta ve onu toplumsal yapı içerisinde bütünleştirici bir öge olarak nitelendirmektedir. Bu bağlamda sosyal sermayenin, toplumda yer alan tüm sosyal sınıflara katkı sağlayan ve kamusal fayda üreten bir sermaye türü olduğunu savunmaktadır. Ancak Coleman'ın işlevselci bakış açısıyla sosyal sermayenin toplumdaki bütün gruplar için kamusal yarar oluşturacağı görüşü, toplumsal eşitsizlik, tabakalaşma ve çatışma öğelerini göz ardı ettiği gerekçesiyle yoğun eleştirilere maruz kalmıştır.⁵³ Coleman; sosyal sermaye kavramsallaştırmasında, öncelikle sosyal sermayenin ortaya çıktığı toplumsal ve yapısal koşulları incelemiş ve rasyonel eylemi başlangıç noktası olarak belirlemiştir.

Bunun yanında aşırı bireyci görüşleri reddederek ve toplumsal örgütlenmeleri göz ardı etmeden sosyal sermayeyi ele almıştır. Coleman'a göre sosyal sermaye üç temel unsurdan oluşmaktadır. Bunlar; yükümlülükler ve beklentiler, bilgi kanalları, toplumsal normlardır.⁵⁴ Rasyonel eylem kuramına göre; toplumda her aktör, belli kaynakları ve çıkarları üzerinde kontrol sahibidir. Bu bağlamda sosyal sermaye, aktörün sahip olduğu önemli bir kaynaktır. Sosyal sermaye işlevi açısından ele alındığında, tek bir unsur değil; farklı unsurların birleşiminden meydana gelmektedir. Bu unsurlar ise toplumsal yapı içerisinde aktörlerin eylemlerini kolaylaştırırlar ki bu anlamda sosyal sermaye, toplumsal yaşamda aktörler arasındaki ilişkilerin temelinde yer almaktadır.⁵⁵

Coleman'a göre toplumsal ilişkilerde mevcut olan bilgi potansiyeli sosyal sermayenin bir türü olarak değerlendirilebilir. Örneğin bir sosyal bilimci, iş arkadaşlarıyla kurduğu günlük etkileşimlerle kendi alanında yapılan araştırmalardan ve gelişmelerden haberdar olabilir. Bu bağlamda aktör, toplumsal ilişkileri yoluyla bilgiyi elde etmiş olur ve bu da aktörün eylemleri için temel oluşturmaktadır. Bunun yanında, toplumsal normlar ve yaptırımlar da birer sosyal sermaye türüdür. Örneğin, bir toplumda suçu yasaklayan normlar, suçluların faaliyetlerini kısıtlayarak diğer bireylerin toplumsal yaşamında kolaylaştırıcı etkilere sahiptir. Ancak bu toplumsal normlar, suçluların faaliyetlerini kısıtlamanın yanında, suçlu olmayan diğer bireylerin faaliyetlerini de kısıtlayabilir. Bu anlamda Coleman, sosyal sermayenin olumlu ve olumsuz yönlerine vurgu yapmıştır. Sosyal sermaye bir yandan eylemi kolaylaştırıcı bir niteliğe sahipken; bir taraftan da eylemi sınırlandırmaktadır.⁵⁶

Robert Putnam da sosyal sermayeyi; örgütlerin sahip olduğu ve koordinasyon ile işbirliğini kolaylaştıran toplumsal ağlar, normlar ve güven gibi özellikler olarak tanımlamıştır.⁵⁷ Putnam'a göre toplumda sosyal sermaye düzeyinin belirlenmesinde; bireyler arasındaki bağlantılar ve sosyal etkileşimler dikkate alınmalıdır. Putnam; sivil toplum kuruluşlarının nüfusa oranı, üye sayıları, seçimlere katılım oranları, bireylerin gönüllü aktivitelere katılım oranı, toplumda bireyler arasındaki güven düzeyi, sosyal ilişkilerdeki yakınlık gibi faktörlerin sosyal sermayenin önemli göstergeleri olduğunu ifade etmiştir.⁵⁸ Putnam, 1995 yılında Amerika'da sosyal sermaye ile ilgili yapmış olduğu çalışmada; bireylerin Amerikan Bowling Ligi ve veli-öğretmen birlikleri gibi ilişki temelli birlik ve gruplara katılım örüntülerini incelemiş ve bu çalışmanın sonucunda, belirlemiş olduğu faktörler açısından Amerikan toplumunda sosyal sermayenin düşmekte olduğu sonucuna ulaşmıştır.⁵⁹

Coleman ve Putnam'ın sosyal sermaye kavramsallaştırmalarında farklılıklar bulunmaktadır. Coleman, sosyal sermayeyi bireylerin sahip oldukları bir kaynak olarak tanımlarken; Putnam sosyal sermayeyi toplumsal grupların ve hatta ulusların mülkiyeti olarak ifade etmektedir. Putnam'a göre, sosyal sermayenin

⁵¹ Field, 2008: 28.

⁵² Harriss ve De Renzi, 2010: 13.

⁵³ Türk, 2015: 144-145.

⁵⁴ Coleman, 2010: 77-78.

⁵⁵ Coleman, 2010: 82-83.

⁵⁶ Coleman, 2010: 92-94.

⁵⁷ Putnam 2000'den akt. Özdemir, 2008: 82.

⁵⁸ Putnam 2000'den akt. Keleş, 2012: 71-72.

⁵⁹ Lin, 2010: 208.

en temel unsurları olan sivil katılım ağları ve normlar; hızlı ekonomik kalkınma, toplumda suç oranlarının azalması gibi sonuçlar doğurmakta ve bu da toplumsal kurumların verimliliğini ve dolayısıyla kamusal hayatın niteliğini olumlu yönde etkilemektedir. Putnam, sosyal sermaye düzeyinin yüksek olduğu toplumlarda; toplumsal yaşamın daha kolay olduğunu, sivil katılım ağlarının güçlü olduğunu ve bunun toplumsal normları desteklediğini ve böylelikle toplumsal güveni ortaya çıkardığını belirtmiştir. Bu bağlamda Putnam, sosyal sermayenin toplumda iletişim ve işbirliğini kolaylaştıran yönüne vurgu yapmıştır.⁶⁰

Siyaset bilimci Francis Fukuyama'ya göre sosyal sermaye; toplumda güven duygusunun hâkim olmasından kaynaklanan bir unsurdur. Ona göre; toplumun ahlaki normları, güven, dürüstlük, bireyler arasındaki ilişkiler gibi unsurlar sosyal sermayeyi meydana getirirler.⁶¹ Fukuyama, sosyal sermaye kavramsallaştırmasında güveni merkeze almıştır. Ona göre güven; sosyal ağlar, kolektif değerler, gelenekler gibi sosyal sermaye bileşenleri için ön koşul niteliğindedir.⁶² Fukuyama sosyal sermayeyi, iki ya da daha fazla birey arasında işbirliğini destekleyen somutlaşmış gayri resmi normlar olarak tanımlamış ve modern toplumların önemli bir unsuru olarak nitelendirmiştir.

James Coleman'dan farklı olarak sosyal sermayenin kamusal yarar sağladığı fikrine karşı çıkmakta ve sosyal sermayeyi birey açısından ele alarak, toplumdaki işbirliğinin bireylerin kendi hedeflerine ulaşmada bir araç olarak işlev gördüğünü ifade etmiştir. Bunun yanında, sosyal sermayenin olumsuz sonuçlar üretme eğiliminde olduğunu vurgulamış ve bu duruma örnek olarak grup dayanışmasının, grup dışındaki bireylerle işbirliği yapma olanağını azaltarak karşıt gruplar oluşturmasının mümkün olduğunu ifade etmiştir.⁶³

2.Eğitim ve İşlevleri

Eğitim, sosyoloji literatüründe bir toplumsal kurum olarak ele alınır. Toplumsal kurum kavramını, toplumda bireyler tarafından oluşturulan ve aynı zamanda bireylerin davranışları üzerinde etki sahibi olan, fiziki ve toplumsal ihtiyaçları karşılama işlevini yerine getiren toplumsal birimler olarak tanımlamak mümkündür. Kurumlar birey ve toplum açısından büyük öneme sahiptir. Çünkü kurumlar kültürün tamamlayıcı bir unsuru olmakla birlikte, bireyler yaşamlarını kurumsal yapı içerisinde sürdürmektedir. Sosyoloji literatüründe çeşitli sosyologlar kurum kavramını farklı şekillerde tanımlamışlardır.

Emile Durkheim, kurumu, birliktelikle kurulmuş inançlar ve davranış biçimleri ve toplumsal gerçekliği oluşturan unsurlar olarak açıklamıştır. Talcott Parsons'a göre ise kurumlar, toplumsal sistemin işlevlerini yerine getiren normlar ve rollerdir ve toplumsal ihtiyaçları karşılarlar. Herbert Mead'e göre kurumlar, toplumsal grupların örgütlü biçimleri, yaşam alışkanlıkları ve kendi üyeleriyle ilişkilerde göstermiş oldukları ortak tepkilerdir. Amiran Kurtkan Bilgiseven de kurumu, toplumsal yaşamın bir gereği olarak oluşturulan her şey olarak nitelendirmiştir.⁶⁴

Günümüz dünyasının en temel ve öncelikli konularından biri eğitimidir. Büyük bir hızla değişen ve gelişen dünyamızda, özellikle bilgi ve teknoloji daha önce görülmemiş bir şekilde artmakta ve yayılmaktadır. Özellikle sanayi, bilim ve teknoloji alanındaki bu büyük ve hızlı değişimler, toplumda insan unsurunun daha yararlı ve güçlü hale getirilmesini zorunlu kılmıştır.⁶⁵ Eğitim, bireyin davranışında kendi yaşantısı yoluyla istendik davranış kazandırma süreci olarak tanımlanmaktadır.

Eğitimin amacı, bireyin problem çözme becerilerinin geliştirilmesi, kendisine ve topluma yararlı bir birey haline gelmesi ve nihai olarak da kendini gerçekleştirmesidir.⁶⁶ Sosyolojik açıdan eğitimi; bireylerin içinde yaşadığı toplumun değerlerini, bilgi birikimini ve çeşitli becerileri öğrenmelerini ve öğrendiklerini kendilerinden sonra gelen kuşaklara aktarma süreci olarak tanımlamak mümkündür. Eğitim, bireyin ilgi

⁶⁰ Putnam, 2010: 122-125.

⁶¹ Töremen ve Ersözlü, 2010: 83.

⁶² Fukuyama, 1995'ten akt. Keleş, 2012: 34.

⁶³ Fukuyama, 2010: 143-145.

⁶⁴ Özkul, 2019: 40-42.

⁶⁵ Tortop, 1999: 235.

⁶⁶ Ercan, 2003: 103-118.

ve ihtiyaçlar doğrultusunda kişisel gelişimini en üst düzeye çıkarmak ve sosyalleşmesini sağlamak için düzenlenen faaliyetlerdir.⁶⁷ Eğitim kurumunun temel işlevlerini; bireyin toplumsallaştırılması, toplumsal hareketlilik koşullarına hazırlanma ve uyum, ekonomik büyüme ve toplumsal gelişmeye katkı, kültürün aktarılması ve taşınması olarak ifade etmek mümkündür.⁶⁸

Toplumsal bir kurum olarak eğitimin açık ve gizli işlevleri vardır. Toplumda bireyin sosyalleşmesini sağlama, kültürün yeni nesillere aktarımı, ekonomik ve siyasal işlevleri eğitimin açık işlevleridir. Eğitim kurumunun gizli işlevlerini toplumda bireye statü kazandırma, işsizliği önleme, eş seçme, tanıdık sağlama, çocuğun ekonomik sömürsünü engelleme, suçtan uzaklaştırma, huzurlu ve güvenli bir hayat sağlama şeklinde sıralamak mümkündür.⁶⁹

Eğitimin en temel işlevlerinden biri bireyi *sosyalleştirme* işlevidir. Sosyalleşme, toplumsal bir olgudur ve bireyin kendisinden beklenen rolleri yerine getirerek yaşadığı toplumun bir üyesi olması sürecini ifade etmektedir. Sosyalleşme, bireyin doğumundan başlayarak tüm yaşamını kapsayan bir süreçtir.⁷⁰ Sosyalleşme, bireyin doğumundan başlayarak tüm yaşamını kapsayan bir süreçtir. Bu süreçte birey, toplumun davranış kalıplarını, normlarını, değerlerini öğrenip içselleştirerek toplumsal sistemin bir üyesi haline gelir.⁷¹

Eğitim kurumunun bireyin sosyalleşmesi, toplumun varlığını sürdürmesi ve gelişmesi için yerine getirdiği işlevler, eğitimin sosyalleştirme işlevini ifade etmektedir. Eğitim, bireylere yaşadıkları topluma ait rolleri ve davranış kalıplarını öğretmek, topluma uyumlarını kolaylaştırır ve böylelikle sosyalleşmelerini sağlar. Sosyalleşmeyi, bireyin toplumun bir üyesi haline gelmesi süreci olarak tanımlamak mümkündür.⁷² Sosyalleşme sürecinde bireyler öncelikle toplumda kabul gören değerleri, rolleri ve davranış kalıplarını içselleştirir ve daha sonra toplumdaki diğer bireylerle etkileşim halinde sosyal ve kültürel kimliğini oluşturur.⁷³

Toplumsal yaşam içerisinde bireylerin kendilerini tanıması, ifade edebilmesi, toplumdaki diğer bireylerle iletişim ve işbirliği içerisinde varlığını sürdürebilmesi için belirli bir bilgi birikimine ve davranış kalıplarını öğrenmeye ihtiyacı vardır. Eğitim kurumu da toplumda bireylere ihtiyaç duyduğu bu bilgi, beceri ve davranışları kazandırabilmek için faaliyet gösteren temel bir toplumsal kurumdur.⁷⁴

Eğitimin temel işlevlerinden biri *kültürel işlevidir*. Eğitim, toplumun kültürel mirasını yeni nesillere aktararak, kültürel birikimi ve sürekliliği sağlamaktadır.⁷⁵ Toplumlar, kendilerine özgü değerlerini ve kültürünü koruyarak varlıklarını sürdürme eğilimindedirler. Bir toplumsal kurum olarak eğitim de bu değerlerin ve kültürün korunmasında ve aktarılmasında en önemli rolü üstlenmektedir. Eğitim, toplumun kültürünü koruma işlevinin yanında gelişimine katkıda bulunmaktadır.⁷⁶

Eğitimin en temel işlevlerinden biri toplumun *kültürel birikimin ve mirasının sürekliliğini sağlamaktır*. Toplumda bireyler önceki nesillerden aldıkları kültürel birikimi ve mirası devam ettirme ve gelecek nesillere aktarma yeteneğinin kazanmaktadır.⁷⁷ Eğitimin kültürel işlevinin en önemli boyutlarından biri, dilin öğretilmesi işlevidir. Bireyin, topluma uyum sağlayarak etkin bir üyesi haline gelmesinde en önemli faktör dilin öğrenilmesidir. Eğitimin temel amaçlarından biri de toplumda bireyleri dili doğru ve etkin bir biçimde kullanabilecekleri şekilde yetiştirmektir.⁷⁸

Eğitim kurumunun bir diğer temel işlevi, ekonominin ihtiyaç duyduğu *işgücünün yetiştirilmesidir*. Özellikle sanayileşmeyle birlikte bilim ve teknoloji alanında yaşanan gelişmeler, ekonomi alanında

⁶⁷ Ergun, 1994: 2.

⁶⁸ Özkul, 2019: 143.

⁶⁹ Tezcan, 2016: 48- 77.

⁷⁰ Erkal, 2006: 81.

⁷¹ Tezcan, 2010: 46.

⁷² Erden, 1998: 81.

⁷³ Ergun, 1994: 13.

⁷⁴ Hoşgörür ve Taştan, 2011: 292.

⁷⁵ Öztürk, 1993: 106.

⁷⁶ Akyüz, 1991: 157.

⁷⁷ Tezcan, 2016: 42.

⁷⁸ Beydoğan, 2009: 115.

bilginin üretim amacıyla kullanılmasını sağlamıştır. Teknolojik araçların üretimde yaygın olarak kullanılmasıyla birlikte, sanayide istihdam edilecek iş gücünün eğitilmesi gerekliliği ön plana çıkmıştır.⁷⁹ Toplumda bireylerin etkin ve verimli bir şekilde üretime ve bilinçli bir şekilde tüketime katılmaları da eğitimin ekonomik işlevinin önemli bir boyutunu oluşturmaktadır.⁸⁰

Eğitim kurumları, toplumda ekonomik kalkınma için gerekli olan insan gücünü yetiştirmenin yanında, bireylere ekonomik politikaları doğrultusunda istenen üretici ve tüketici davranışlarını da kazandırarak ekonomik gelişmeye katkıda bulunmaktadır.⁸¹ Bu anlamda eğitim bir toplumun ekonomik kalkınması için önemli bir rol üstlenmektedir. Eğitim kurumları bilgi üretme ve yayma işlevleriyle üretim teknolojilerinin gelişmesine de katkıda bulunmaktadır. Ekonomik alanda gelişmiş ülkelerle gelişmekte olan ülkeler arasındaki farklılık üzerinde eğitim kurumlarının rolü büyüktür.

Bir toplumda eğitim seviyesinin yüksekliği, ekonomik alanda iş gücünün verimliliğini artırmakta, işsizliği azaltmakta, rekabeti desteklemekte ve dışa açılımlarını kolaylaştırmaktadır. Bu anlamda eğitim, ekonomik büyüme ve gelişmeyi sağlamada önemli bir kaynak olarak ön plana çıkmaktadır.⁸² Toplumların gelişmişlik düzeylerinde bilim ve teknoloji alanında ürettikleri ve ulaştıkları seviye önemli bir ölçüt olarak karşımıza çıkmaktadır. Bilim ve teknoloji alanındaki gelişmeler ve toplumsal kalkınma da eğitim kurumuyla doğrudan ilişkilidir.

Eğitimin bir diğer önemli işlevi de *siyasal* işlevidir. Eğitimin siyasal işlevinin iki önemli boyutu bulunmaktadır. Bunlar, toplumda bireylerin siyasal sisteme sadakatinin sağlanması ve toplumda siyasi önderlerin seçilip eğitilmesidir.⁸³ Eğitim kurumları, toplumu oluşturan bireylere ülkenin milli değerlerini, hedeflerini, sembollerini, milli bilincini kazandırmak yoluyla mevcut siyasal düzeni korumak amacını taşımaktadırlar. Bunun yanında eğitimin bir diğer siyasal işlevi ülkeyi yönetebilecek liderlerin yetiştirilmesini sağlamaktır.⁸⁴

3.Sermaye Türleri ve Eğitim İlişkisi

İçinde bulunduğumuz çağda eğitim; özel olarak düzenlenmiş binalarda eğitim öğretim hizmeti alan öğrenciler, yüksek okur-yazarlık oranları ve yaygın basılı materyallerle ortaya çıkmıştır. Günümüzde bilgi, birçok farklı mekanda ve birçok farklı kişi tarafından elde edilebilmekte, tüketilebilmekte ve yeniden üretilebilmektedir. 20'inci yüzyıldan itibaren eğitim, tüm dünyada yaygınlaşmış; özellikle sanayileşmeyle birlikte, iş hayatında uzmanlaşma artmıştır. Eğitimin yaygınlaşmasının, nitelikli iş gücüne duyulan ihtiyaçla yakından ilişkisi bulunmaktadır. Bilgi ekonomisine olan yönelimle, eğitim kurumuna verilen önem artış göstermiştir. Günümüzde özellikle kalifiye olmayan, kol gücüyle çalışan iş gücüne yönelik iş olanakları azalırken; yeni teknolojilere ve değişimlere uyum sağlayabilen, yaratıcı ve üretken bireylere gereksinim artmaktadır.⁸⁵

Eğitim kurumunun amacı, bireyleri çağın gerektirdiği bilgi ve becerilerle donatarak, içinde yaşadıkları toplumun ve çağdaş dünyanın etkin bir üyesi haline getirmektir. Bunun için toplumu meydana getiren bireylerin, dünyadaki değişim ve gelişmelere uyum sağlayabilecek ve katkıda bulunabilecek şekilde yetiştirilmeleri önemli bir husustur. Bu da ancak, etkili, verimli ve nitelikli bir eğitim sistemi ve öğretmen kadrosu ile sağlanabilecektir.⁸⁶ Eğitim kurumları; işleyişlerini devam ettirebilmek ve amaçlarına ulaşabilmek için ekonomik, beşeri, olumlu psikolojik sermaye ve sosyal sermayeye ihtiyaç duyarlar. Eğitimde fiziksel sermaye eğitim-öğretim teknolojilerine, beşeri sermaye idareci ve öğretmenlerin bilgi, kapasite, davranış ve tutumlarına, sosyal sermaye ise eğitim kurumunun paydaşları arasındaki ilişkilere, kurdukları bağlara ve güven unsuruna dayanmaktadır.⁸⁷

⁷⁹ Özkul, 1997: 24.

⁸⁰ Yıldız, 2006: 301.

⁸¹ Fidan ve Erden, 1998: 61.

⁸² Çalışkan vd., 2013: 30.

⁸³ Tezcan, 2016: 43.

⁸⁴ Fidan ve Erden, 1998: 61-62.

⁸⁵ Giddens, 2008: 785.

⁸⁶ Dilaver, 1996: 119.

⁸⁷ Töremen ve Ersözlü, 2010: 19-42.

3.1.Ekonomik Sermaye ve Eğitim

Okul kurumunun ekonomik sermayesi ve sahip olduğu arsa ve bina gibi maddi varlıkları sınırlıdır. Bu anlamda okul, maddi olarak büyük bir ekonomik değere sahip değildir.⁸⁸ Eğitim kurumu açısından sermaye, okulun ekonomik olanaklarını ve kaynaklarını ifade etmektedir. Bu anlamda eğitim kurumunun ekonomik sermayesi, onun diğer sermaye kaynaklarını kullanabilmesi için önemli bir unsurdur. Eğitim kurumunun sahip olduğu ekonomik sermaye, teknolojik ekipman ve donanım gibi öğelerinin ve kurumun gelişimine katkı sağlayacak diğer sermaye türlerinin gelişimini ve dönüşümünü sağlayan önemli bir kaynak konumundadır.⁸⁹

Bourdieu ekonomik sermaye ve eğitim ilişkisini detaylı olarak ele almıştır. Bourdieu'ya göre ekonomik, sosyal ve kültürel olmak üzere üç temel sermaye türü bulunmaktadır. Ekonomik sermaye, ekonomik kaynaklara hakim olmakla ilgilidir. Ekonomik yapı, eğitim üzerinde doğrudan bir etkiye sahiptir ve toplumda sınıfsal üstünlüğü yeniden üreten bir mekanizma konumundadır. Bourdieu, ekonomik yapının eğitim üzerindeki etkilerini ortaya koymak için, Fransız seçkinlerinin eğitim aldığı 'Grandes Ecoles' adlı okula öğrenci seçimini ayrıntılı olarak incelemiştir. Çalışmalarının sonucunda, bu okuldaki öğrencilerin büyük bir kısmının sosyo-ekonomik olarak üst sınıf ailelere mensup olduklarını tespit etmiştir. Bunun yanında sermaye kavramı ve eğitim ilişkisinde bireylerin sahip oldukları ekonomik sermaye düzeyi ile bağlantılı olan sosyal sermaye üzerinde de durmuştur.⁹⁰

En temel toplumsal kurumlardan biri olan eğitimde başarının sağlanması, belirlenen amaç ve hedeflere ulaşılabilmesi için; fiziksel donanım, öğretim programları, eğitim-öğretim teknolojileri ve materyalleri dikkatle ele alınması ve geliştirilmesi gereken unsurlardır. Bu unsurlar, eğitim sisteminin girdileri konumundadır. Bunun yanında, bu girdilerin eğitim sistemine katkı sağlayacağı katkılar öğretmen nitelikleri ve yeterlikleri ile doğrudan ilişkilidir. Çünkü eğitim öğretim sürecinde bu girdileri aktif olarak kullanacak olan öğretmenlerdir. Eğitim sistemi için çok önemli birer kaynak olan bu girdileri kullanarak istenilen seviyeye ulaşmak, belirli nitelik ve mesleki yeterliklere sahip olan öğretmenlerle sağlanabilecektir.⁹¹ Araştırma kapsamında görüşülenlerin ekonomik sermaye yapılarını anlamak amacıyla sorulan soru Tablo 5'te değerlendirilmiştir.

	Sayı	Yüzde	Kümülatif Yüzde
2500 TL ve altı	33	6,5	6,5
2501-3000 TL	30	5,9	12,4
3001-3500 TL	28	5,5	17,9
3501-4000 TL	45	8,8	26,8
4001-4500 TL	71	13,9	40,7
4501-5000 TL	107	21,0	61,8
5001-5500 TL	73	14,3	76,2
5501 TL ve üzeri	121	23,7	100,0
Toplam	508	99,6	
Cevapsız	2	,4	
Toplam	510	100,0	

Görüşülen katılan öğretmenlerin %6,5'i aylık gelirinin 2500 TL ve altı, %5,9'u 2501-3000 TL, %5,5'i 3001-3500 TL, %8,9'u 3501-4000 TL, %14'ü 4001-4500 TL, %21,1'i 4501-5000 TL, %14,4'ü 5001-5500 TL, %23,8'i 5501 TL ve üzeri olduğunu ifade etmiştir. Görüldüğü üzere örneklem grubunu oluşturan öğretmenlerin büyük çoğunluğunun aylık gelirleri 4501 TL ve üzerinde yoğunlaşmaktadır. Örneklemin ekonomik özelliklerini kısıtlı ölçüde tanımlayan verilerin araştırmanın saha aşamasını oluşturan tarihlerdeki (2018-2019) ücretlerle ilgili olduğu dikkate alınmalıdır.

⁸⁸ Şahin ve diğ., 2014: 303.

⁸⁹ Rice ve Croninger, 2005: 74.

⁹⁰ Wallace ve Wolf, 2013: 163-170.

⁹¹ Zayimoğlu Öztürk, 2011: 46.

3.2. Entelektüel Sermaye ve Eğitim

Bir okulun sahip olduğu entelektüel ve sosyal sermayesi, onun toplumdaki konumunu ve değerini belirlemektedir. Okul kurumunun entelektüel sermayesini; sahip olduğu örgüt kültürü, başarıları, idareci ve öğretmenleri, mezun öğrencilerinin kariyer durumları gibi unsurlar oluşturmaktadır. Sosyal sermayesini ise; sahip oldukları ilişki ağları, kurumun norm ve değerleri, güven, aidiyet gibi unsurlar oluşturmaktadır.⁹² Eğitim ile ilişkili bir diğer önemli sermaye türü, beşeri sermayedir. Gary Becker, beşeri sermaye ve eğitim ilişkisini detaylı olarak incelemiştir. Beşeri sermaye, bir toplumda nitelikli insan gücünü inşa etmenin temelini oluşturmaktadır ve bu da ancak eğitimle gerçekleşmektedir. Becker' a göre, formel ve informel eğitim süreci, ekonomik alanda verimliliği artırmanın yanında toplumsal fayda üretmektedir.

Bu anlamda eğitim, beşeri sermayenin en önemli unsurlarından biridir.⁹³ Bir diğer görüş de; eğitimde beşeri sermayeyi, okul örgütü üzerindeki analizleriyle temellendirmiştir. Bir okulun beşeri sermayesi, okulda çalışan öğretmen ve yöneticilerin özelliklerinin işlevini ifade etmektedir. Bu anlamda okulun beşeri sermayesini; öğretmenlerin ve yöneticilerin gösterdikleri performans ve bunun bir sonucu olarak ortaya çıkan öğrenci yeterlikleridir. Bir öğretmenin bilgi ve becerileri ile uygulamaları; uzmanlık, deneyim, alınan hizmet öncesi ve hizmet içi kurslar gibi birçok faktörden etkilenmektedir. Bunun yanında okulda görev yapan öğretmenlerin nitelikleri, okul yöneticilerinin uygulamaları üzerinde etkili olan bir faktördür.⁹⁴

Bir toplumda beşeri sermayenin geliştirilmesini amaçlayan politikalar büyük ölçüde eğitime dayalıdır ve bu sermayeye yapılan yatırımların, eğitim üzerinde önemli katkıları olmaktadır. Toplumda beşeri sermayenin geliştirilmesinin temel amacı ekonomik gelişmedir. Bunun yanında sosyal ve politik katılımın ve ekonomik refahın artması gibi birçok gelişmeyi de beraberinde getirmektedir. Beşeri sermayenin geliştirilmesini amaçlayan politikaların, sosyal sermaye açısından da olumlu etkileri bulunmaktadır. Eğitim, sosyal sermayenin en önemli belirleyicilerinden biridir.⁹⁵

	Sayı	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Evet	410	80,4	83,0
Hayır	84	16,5	100,0
Toplam	494	96,9	
Cevapsız	16	3,1	
Toplam	510	100,0	

Araştırmada, görev yaptıkları okulun üst eğitim kurumları ile ortak çalışmalar yapıp yapmadığı ile ilgili soruya (Tablo 6) görüşülenlerin %83'ü evet, %17'si hayır cevabını vermiştir. Bu soruya ankete katılan öğretmenlerin yaklaşık %3'ü cevap vermemiştir. İlişkisel sermaye, entelektüel sermayenin temel bir ögesi olarak, bir örgütün çevresinde yer alan kurum ve kuruluşlar gibi unsurlarla olan ilişkilerine dayanan bir sermaye türüdür. Okul örgütünün ilişkisel sermayesini, çevresinde yer alan üst eğitim kurumları gibi unsurlarla olan ilişkileri ve paylaşımları oluşturmaktadır. Buna göre ankete katılan öğretmenlerin büyük çoğunluğunun (%83), görev yaptıkları okulların üst eğitim kurumları ile işbirliği içerisinde ortak çalışmalar yürüttüğünü ve bu alandaki ilişkisel sermayelerinin yüksek olduğunu söylemek mümkündür.

İlişkisel sermaye, entelektüel sermayenin önemli bir unsuru olarak bir örgütün, kurumun ya da işletmenin kendi dışındaki unsurlarla (kurum, işletme, örgüt gibi) ilişkilerine dayanmaktadır. Üst eğitim kurumları ve sivil toplum kuruluşları gibi unsurlarla olan ilişkileri, okul kurumunun ilişkisel sermayesini meydana getirmektedir. Buna göre, özel sektördeki eğitim kurumlarının çevrelerinde yer alan üst eğitim kurumları ile işbirliği içerisinde ortak çalışmalar yapma oranının kamudaki eğitim kurumlarına oranla daha fazla olduğunu söylemek mümkündür.

⁹² Şahin ve diğ., 2014: 303.

⁹³ Becker, 1993: 15.

⁹⁴ Rice ve Croninger, 2005: 74.

⁹⁵ Günkör ve Özdemir, 2017: 84-86.

3.3.Kültürel Sermaye ve Eğitim

Pierre Bourdieu, eğitim alanında kültürel sermayenin bireyler açısından nasıl yararlıya dönüştüğünü ele almıştır. Çalışmalarında eleştirel bir bakış açısıyla Paris'in iş ve siyaset dünyasının seçkinlerini ayrıntılı olarak çözümlenmiştir. Özellikle modern toplumlarda eğitimin ve kültürel etmenlerin rolünü detaylı olarak incelemiştir. Kültürel sermaye, ebeveynler tarafından çocuklarına aktarılmaktadır. Eğitimsel başarı için de bireyler bu sermaye birikimine ihtiyaç duymaktadır. Eğitim sistemi içinde ayrıcalıklı ailelerden gelenler, onları başarıya götürecek bilgi ve tutumları sahip oldukları kültürel sermaye ile elde ederler. Böylece bu gruplar, eğitim sistemi içinde ayrıcalıklı konumlarını sürdürür ve kuşaktan kuşağa aktararak yeniden üretirler. Bu anlamda kültürel sermaye, meşrulaştırılmakta ve bir güç kaynağı olarak işlev görmektedir.⁹⁶

Bourdieu'ya göre okul kurumu, kültürel sermayenin toplumda dağılımını ve yeniden üretimini sağlamaktadır. Aileler, mevcut toplumsal varlıklarını sürdürme eğilimindedirler ve bu da evlilik, veraset ve eğitim gibi yeniden üretim stratejilerinin temelini oluşturmaktadır. Ailelerin kültürel sermayeleri, ekonomik sermayelerine kıyasla ne kadar büyükse, eğitime o ölçüde yatırım yapmaktadırlar. Bu durum, özellikle modern toplumlarda, ayrıcalıklı ailelerin eğitim alanına gösterdikleri ilginin temelinde yer almaktadır. ABD, Japonya, Fransa gibi ülkelerde, üst düzey toplumsal konumlara ulaşmayı sağlayan eğitim kurumlarının büyük çoğunluğunda ekonomik, sosyal ve kültürel sermaye açısından ayrıcalıklı ailelerin çocukları yer almaktadır. Bu anlamda okul, toplumda farklı kültürel sermayeye sahip öğrencileri birbirinden ayırarak, bir anlamda sınıfsal farklılıkları korumaktadır. Ebeveynleri aracılığıyla güçlü kültürel sermayeye sahip olanları, bundan yoksun olanlardan ayırarak toplumsal farklılıkları pekiştirmektedir.⁹⁷

Bourdieu, kültürel ve sosyal sermaye açısından eğitimi, toplumsal sınıflar arasındaki eşitsizliği ortaya çıkaran ve sürdüren bir unsur olarak ele almıştır. Toplumda ayrıcalıklı sınıflara mensup ebeveynler, çocuklarına eğitim yaşamında özellikle akademik başarı elde etmek için kullanabilecekleri ekonomik ve kültürel kaynakları sağlamaktadır. Bu bağlamda Bourdieu'nun kavramsallaştırması olan 'alan' açısından değerlendirildiğinde; eğitim toplumda bireylerin belirli ekonomik ve sosyal çıkarları elde etmek için kültürel sermayelerini kullandıkları bir alan olarak ifade edilebilir.⁹⁸

3.4.Pozitif Psikolojik Sermaye ve Eğitim

Pozitif psikolojik sermaye; temellerini pozitif psikoloji ve pozitif örgütsel davranış yaklaşımlarından alan bir sermaye türüdür. Pozitif psikolojik sermaye, eğitim kurumuyla ilişkisi bağlamında; özellikle çalışan verimliliğinin artışına olumlu yönde etki edecek önemli bir kaynaktır. Bu sermaye türünün temel bileşenleri; güven, iyimserlik, umut ve psikolojik dayanıklılıktır. Eğitim kurumunun en temel öğelerinden birisi öğretmenlerdir. Bu anlamda, öğretmenlerin davranış, performans ve verimliliğinde pozitif psikolojik sermayelerinin etkisi büyüktür. Bunun için öğretmenlerin psikolojik sermaye algı ve düzeylerinin ortaya konması gerekmektedir. Özellikle günümüz toplumunda öğretmenlerin karşılaştıkları problemlerin çözümü için pozitif psikolojik sermayeleri, odaklanılması gereken etkili bir kaynaktır.

Öğretmenlerin psikolojik sermayeleri üzerinde; mesleki kıdem, yaş, maaş memnuniyeti, çalışılan kurumun niteliği gibi pek çok faktör etkili olmaktadır. Öğretmenlerin güçlü pozitif psikolojik sermayeye sahip olmaları, onların mesleki anlamda verimliliğini artırmakta ve zorluklarla mücadele kapasitelerini olumlu yönde etkilemektedir.⁹⁹ Eğitim örgütlerinin başarısında, öğretmen niteliklerinin önemli bir yeri vardır. Bunun yanında öğretmenlerin nitelik ve yeterlilikleri kadar psikolojik sermaye düzeyleri de mesleki başarılarında ve genel olarak eğitim örgütünün başarıya ulaşmasında etkili bir faktördür.¹⁰⁰

	Sayı	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	89	17,5	17,5
Katılmıyorum	205	40,2	57,6
Kısmen katılmıyorum	138	27,1	84,7

⁹⁶ Wallace ve Wolf, 2013: 163-170.

⁹⁷ Bourdieu, 2006: 35-37.

⁹⁸ Günkör ve Özdemir, 2017: 79-80.

⁹⁹ tösten ve Özgan, 2017: 867-889.

¹⁰⁰ Keleşçi ve Yılmaz, 2015: 1000.

Kısmen katılıyorum	67	13,1	97,8
Katılıyorum	9	1,8	99,6
Kesinlikle katılıyorum	2	,4	100,0
Toplam	510	100,0	

“İşimle ilgili bir engelle karşılaştığımda, bundan kurtulmak konusunda sorunlar yaşarım” şeklindeki görüş konusunda ankete katılan öğretmenlerin yaklaşık %17’si kesinlikle katılmıyorum, %40’ı katılmıyorum, %27’si kısmen katılmıyorum, %13’ü kısmen katılıyorum, %2’si katılıyorum cevabını vermiştir. Buna göre öğretmenlerin yarısından fazlası (%57) işiyle ilgili engel durumlarıyla karşılaştıklarında sorun yaşadıklarını ifade etmiştir.

	Sayı	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	1	,2	,2
Katılmıyorum	3	,6	,8
Kısmen katılmıyorum	18	3,5	4,3
Kısmen katılıyorum	71	13,9	18,2
Katılıyorum	285	55,9	74,1
Kesinlikle katılıyorum	132	25,9	100,0
Toplam	510	100,0	

“İşimle ilgili ortaya çıkan güçlüklerle genellikle öyle ya da böyle başa çıkabilirim” şeklindeki görüş konusunda, ankete katılan öğretmenlerin yaklaşık %3’ü kısmen katılmıyorum, %14’ü kısmen katılıyorum, %56’sı katılıyorum, %26’sı kesinlikle katılıyorum cevabını vermiştir. Buna göre öğretmenlerin büyük çoğunluğu (%82) işiyle ilgili yaşadıkları güçlüklerle bir şekilde başa çıkabildikleri görüşündedir.

	Sayı	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	2	,4	,4
Katılmıyorum	3	,6	1,0
Kısmen katılmıyorum	23	4,5	5,5
Kısmen katılıyorum	70	13,7	19,2
Katılıyorum	233	45,7	64,9
Kesinlikle katılıyorum	179	35,1	100,0
Toplam	510	100,0	

“Mecbur kalırsam işimde kendi başıma da çalışabilirim” şeklindeki görüş konusunda ankete katılan öğretmenlerin yaklaşık %5’i kısmen katılmıyorum, %14’ü kısmen katılıyorum, %46’sı katılıyorum, %35’i kesinlikle katılıyorum cevabını vermiştir. Buna göre öğretmenlerin büyük çoğunluğu (%81) işinde gerekli durumlarda kendi başına da çalışabileceğini belirtmiştir.

3.5.Sosyal Sermaye ve Eğitim İlişkisi

Eğitim kurumlarında, bireyler arasındaki ilişkiler oldukça yoğun bir nitelik taşımaktadır. Bu kurumların sosyal sermayesini; bireyler arasındaki güven, normlar ve bireyler arasında var olan ilişkiler meydana getirmektedir.¹⁰¹ Sosyal sermaye ve eğitim ilişkisi ele alındığında; sosyal sermaye, toplumda bireylerin birbirlerine yaklaşım tarzını belirleyen, çok yönlü ve etkili bir unsurdur. Bu anlamda sosyal sermaye, toplumsal bir değer niteliği taşımaktadır. Eğitim de bu önemli toplumsal değerlerin toplumda gelişiminde önemli bir konuma sahiptir.

Eğitim, bireyi ve dolayısıyla da toplumu şekillendiren en temel kurumdur. Çünkü eğitim, bireylerin düşünme, algılama ve davranış şekillerini biçimlendirmektedir.¹⁰² Eğitim kurumları, sosyal sermayenin üretildiği ve sürdürüldüğü kurumlardır. Bu kurumların temel amacı; bireylerin benzerliklerinden hareket

¹⁰¹ Günkör ve Özdemir, 2017: 71.

¹⁰² Karagül, 2012: 143.

ederek ortak paydalar üretmenin yanında, bireyler arasındaki farklılıkları geliştirerek zenginleştirmektedir. Bu bağlamda eğitim kurumları, güçlü bir sosyal sermayeye ihtiyaç duymaktadır.¹⁰³

Bourdieu, özellikle sosyal, kültürel ve ekonomik sermaye ve eğitim ilişkisini ele aldığı çalışmalarında, eğitim sisteminin toplumda farklı sınıflar arasındaki çıkar çatışmalarının ortaya çıktığı bir alan olarak değerlendirmiştir. Ona göre eğitim sistemi ve kurumları, toplumsal yapıdaki eşitsizliklerin devamına ve yeniden üretimine katkıda bulunmaktadır.¹⁰⁴

Fukuyama ve Hanifan da çalışmalarında sosyal sermaye ve eğitim ilişkisini ele almışlardır. Fukuyama'ya göre sosyal sermaye; eğitim, din, gelenek gibi unsurların toplumsal normları biçimlendirmesiyle meydana gelmektedir. Bu unsurlardan özellikle eğitim, sosyal sermayenin oluşumunda güçlü bir etkiye sahiptir; toplumsal normlar ve kurallar şeklinde sosyal sermayenin gelecek kuşaklara aktarımını sağlamaktadır.¹⁰⁵ Hanifan'a göre de eğitim, temel unsurlarından olan insan sermayenin artırılmasını sağlamakta ve sosyal sermayenin üretilmesinde etkin bir rol oynamaktadır.¹⁰⁶

Okul, bireyin sosyalleşmesinde aileden sonra gelen en temel kurumdur. Okul kurumu, bireyleri belirli eğitsel hedef ve amaçlar etrafında bir araya getirerek toplumda sosyal sermayenin üretimini ve devamlılığını sağlamaktadır. Bu süreç iki şekilde gerçekleşmektedir. İlk olarak eğitim kurumunda bireylerin sahip oldukları ekonomik, kültürel ve beşeri sermayeleri; sosyal sermayeyi meydana getirmektedir. Bu anlamda eğitim ortamında farklı sermaye tür ve düzeylerine sahip bireyler etkileşime girmektedir. Bunun yanında eğitim kurumundaki öğretim programları, yapılan eğitsel faaliyetler de bireyler için önemli birer sosyal sermaye kaynağı olmaktadır.¹⁰⁷ Okulun güçlü bir sosyal sermayeye sahip olması, sunduğu eğitim hizmetinin de kalitesini artıran bir faktördür. Okulda bireyler arasında güvenin sağlanması, iletişim ve bağlantıların artırılması, işbirliğinin geliştirilmesi gibi unsurlar, sosyal sermayeleri üzerinde olumlu etkilere sahiptir.¹⁰⁸

Eğitim, bireylerin sosyalleşme süreçlerinde çok önemli bir yere sahiptir. Eğitim yoluyla bireyler grup çalışmalarına katılmayı, yardımlaşma, empati gibi sosyal becerileri kazanırlar. Bu beceriler bireylerin sosyal sermaye birikimlerine de katkı sağlamaktadır. Sosyal sermayenin temel unsurları olan güven duygusu, sosyal faaliyetlere katılım, aile ve arkadaşlık bağları gibi unsurlar eğitim yoluyla geliştirilmektedir.¹⁰⁹ Sosyal sermaye; eğitim kurumları gibi örgütlü yapılarda bireyler arasında bağlar oluşturmaktadır. Bu anlamda sosyal sermaye, eğitimde bireylerin birlikte hareket ederek amaçları için bir arada çalışabilmelerini sağlayan bir sermaye türüdür. Bunun yanında, eğitim kurumları; aidiyet, güven, karşılıklılık, sorumluluk gibi unsurları barındırması gerektiği için güçlü bir sosyal sermayeye gereksinim duyan örgütlerdir.¹¹⁰

Sosyal sermaye, bu alanda çalışmalar yapan düşünürler tarafından farklı şekillerde tanımlanıp değerlendirilse de, bireyler ve toplum için önemli bir kaynak olarak ön plana çıkmaktadır. Toplumsal kurumlar açısından değerlendirildiğinde özellikle güven, sosyal ilişkiler ve ağlar bakımından sosyal sermaye kapasitesinin etkin kullanımı ve artırılması, kurumların ihtiyaçlarının karşılanarak işlevlerini yerine getirebilmesinde büyük bir etkiye sahiptir. Temel toplumsal kurumlardan bir olan eğitim sisteminde bireyler arası olumlu ilişkiler, bilgi ve deneyimlerin paylaşılması, problemlerin işbirliği ile çözülmesi sosyal sermayeyi artıran unsurlardır.

	Sayı	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Evet	81	15,9	15,9
Havır	427	83,7	100,0
Toplam	508	99,6	
Cevapsız	2	,4	

¹⁰³ Töremen ve Ersözlü, 2010: 45-46.

¹⁰⁴ Günkör ve Özdemir, 2017: 80.

¹⁰⁵ Fukuyama, 2010: 165-167.

¹⁰⁶ Ögüt ve Erbil, 2009: 37.

¹⁰⁷ Uğuz, 2010: 161-162.

¹⁰⁸ Töremen ve Ersözlü, 2010: 178-179.

¹⁰⁹ Günkör ve Özdemir, 2017: 85-86.

¹¹⁰ Töremen ve Ersözlü, 2010: 19-42.

Toplam	510	100.0
--------	-----	-------

Araştırmaya katılan öğretmenlerin %84,1'i herhangi bir sivil toplum kuruluşuna veya derneğe üye olmadığını ifade ederken, %15,9'u üye olduğunu belirtmiştir. Bir toplumda bireylerin sivil toplum kuruluşlarına ve derneklere üye olma oranı, toplumsal ağlara katılımları, aralarındaki güven ve işbirliği düzeyi sosyal sermayenin önemli göstergelerindedir. Buna göre örneklem grubunu oluşturan öğretmenlerin, bu alandaki sosyal sermayelerinin düşük olduğunu söylemek mümkündür.

	Sayı	Yüzde	Gecerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Evet	239	46.9	47.7	47.7
Hayır	262	51.4	52.3	100.0
Toplam	501	98.2	100.0	
Cevapsız	9	1.8		
Toplam	510	100.0		

Araştırmaya katılan öğretmenlerin yaklaşık %48'i toplumsal fayda sağlayan projelerde gönüllü olarak görev aldığını, %52'si görev almadığını belirtmiştir. Bir toplumda bireylerin toplumsal fayda sağlayan aktivitelere gönüllü olarak katılım oranı, bu aktivitelere işbirliği içerisinde çalışma düzeyi de sosyal sermayenin önemli göstergelerinden biridir. Buna göre örneklem grubunu oluşturan öğretmenlerin yaklaşık yarısının toplumsal fayda sağlayan projelere gönüllü olarak katılmayı tercih ettikleri görülmektedir. Görüşülenlerin sosyal sermayelerinin bir kısmı da aile kurumundan kaynaklanmaktadır. Araştırma kapsamında aile ilişkileri Tablo 12'de görülmektedir.

	Sayı	Yüzde	Gecerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Çok iyi	337	66.1	66.3	66.3
İyi	141	27.6	27.8	94.1
Orta	27	5.3	5.3	99.4
Kötü	3	.6	.6	100.0
Toplam	508	99.6	100.0	
Cevapsız	2	.4		
Toplam	510	100.0		

Araştırmaya katılan öğretmenlerin yaklaşık %66'sı ailesi ile ilişkilerinin çok iyi, %28'i iyi, %5'i orta olduğunu ifade etmiştir. Buna göre örneklem grubunu oluşturan öğretmenlerin büyük çoğunluğunun ailesi ile ilişkilerinin çok iyi olduğu ve bu alandaki sosyal sermayelerinin yüksek olduğunu söylemek mümkündür. Görüşülenlerin aile ilişkileri maddi ve maddi olmayan sermaye unsurları açısından destek ile ilişkilendirilmektedir. Bu kapsamda Tablo 13 görüşülenlerin ailesinden maddi ve manevi destek görme durumunu açıklamaktadır.

	Sayı	Yüzde	Gecerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Her zaman	358	70.2	70.5	70.5
Bazen	141	27.6	27.8	98.2
Hiçbir zaman	9	1.8	1.8	100.0
Toplam	508	99.6	100.0	
Cevapsız	2	.4		
Toplam	510	100.0		

Araştırmada, öğretmenlere 'İhtiyaç duyduğunuz konularda ailenizden maddi ve manevi destek görür müsünüz?' şeklinde yöneltilen soruya görüşülenlerin %70,5'i her zaman, %27,8'i bazen, %1,8'i hiçbir zaman cevabını vermiştir. Buna göre örneklem grubunu oluşturan öğretmenlerin büyük çoğunluğunun, ihtiyaç duyduğu konularda ailesinden maddi ve manevi destek gördüğünü söylemek mümkündür. Görüşülenlerin iş arkadaşları ile ilişkileri sosyal sermayenin bir boyutu olarak Tablo 14'te sorgulanmıştır.

	Sayı	Yüzde	Gecerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Çok iyi	175	34.3	34.7	34.7
İyi	262	51.4	51.9	86.5
Orta	66	12.9	13.1	99.6

	Kötü	2	.4	.4	100.0
	Toplam	505	99.0	100.0	
	Cevapsız	5	1.0		
Toplam		510	100.0		

Araştırmaya katılan öğretmenlerin yaklaşık %35'i iş arkadaşları ile ilişkilerinin çok iyi, %52'si iyi, %13'ü orta olduğunu belirtmiştir. Öğretmenlerin %1'i bu soruya cevap vermemiştir. Buna göre örneklem grubunu oluşturan öğretmenlerin büyük çoğunluğunun (%86,6) iş arkadaşları ile olumlu ilişkilere sahip oldukları görülmektedir. Arkadaş olgusu, iş arkadaşlığı dışında da yakın arkadaş kapsamında araştırılmıştır (Tablo 15):

	Sayı	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Evet	466	91,4	91,4
Havır	44	8,6	100,0
Toplam	510	100,0	

Görüşülenlerin %91,4'ü iş arkadaşları dışında yakın arkadaşlara sahip olduklarını, %8,6'sı iş arkadaşları dışında yakın arkadaşlara sahip olmadıklarını belirtmiştir. Toplumda bireylerin dahil oldukları ilişki ağları ve toplumdaki diğer bireylerle kurdukları iletişim, onların sosyal sermayelerinin hacmi hakkında bilgi vermektedir. Buna göre öğretmenlerin büyük çoğunluğunun iş arkadaşları dışında, yakın arkadaşlara sahip oldukları ve bu alandaki sosyal sermayelerinin yüksek olduğu görülmektedir.

	Sayı	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Her zaman	283	55,5	55,7
Bazen	216	42,4	98,2
Hiçbir zaman	9	1,8	100,0
Toplam	508	99,6	
Cevapsız	2	.4	
Toplam	510	100,0	

Tablo 16, araştırmada öğretmenlere sorulan "İhtiyaç duyduğunuz konularda arkadaşlarınızdan maddi ve manevi destek görür müsünüz?" sorusuna verilen cevapları göstermektedir. Görüşülenlerin %55,7'si her zaman, %42,5'i bazen, %1,8'i hiçbir zaman cevabını vermiştir. Toplumda bireylerin dâhil oldukları gruplarda sahip oldukları güven, dayanışma ve işbirliği gibi unsurlar, sosyal sermayenin temel göstergelerindedir. Buna göre örneklem grubunu oluşturan öğretmenlerin yarısından fazlasının arkadaşlarından her zaman maddi ve manevi destek gördüklerini ifade ettikleri ve bu alandaki sosyal sermayelerinin de yüksek olduğu görülmektedir.

Sonuç

Günümüzde bilgi, nicelik ve nitelik olarak hızlı bir şekilde artış göstermekte ve bu da toplumsal yapıları hızla değiştirmektedir. Toplumsal yapıyı yeniden şekillendiren bu değişimlerden en çok etkilenen temel toplumsal kurumlardan biri de eğitimidir. Eğitim, bireyin yeteneğini, tutumlarını, değerlerini, kendine ve topluma olumlu yönde etki edecek tüm davranış biçimlerini geliştirdiği süreçler toplamıdır.¹¹¹

Bir başka tanımlamayla eğitim; yetişkin nesillerin, genç kuşakları toplumsal hayata hazırlamak için uyguladıkları faaliyetlerdir. Eğitimin amacı; özelde bir meslek alanının ve genelde bir bütün olarak toplumun beklentileri doğrultusunda bireyleri fiziki, entelektüel ve ahlaki yönden geliştirmektir.¹¹² Temel toplumsal kurumlardan biri olan eğitim, geçmişten günümüze toplumsal yaşamın ve kültürün önemli bir ögesi olmuştur. Bu anlamda eğitim, sosyoloji biliminin de üzerinde durduğu temel toplumsal kurumlardan birisidir. Klasik ve çağdaş sosyologlar, düşünürler ve araştırmacılar, eğitim alanında birçok önemli eser ortaya koymuşlardır.

Bir toplumda var olan kurumlar, amaç ve hedefleri doğrultusunda toplumun sürekliliği ve korunması amacıyla, işlevlerini yerine getirmektedirler. Eğitimin temel ögesi olan okul kurumu da sahip olduğu

¹¹¹ Tezcan, 1985:4.

¹¹² Bilgiseven, 1992: 16.

fiziksel, beşeri ve sosyal sermaye ile toplumun ihtiyacı olan nitelikli insan gücünü yetiştirmek, toplumsal kalkınmaya katkıda bulunmak ve kültürün devamını sağlamak gibi temel işlevlere sahiptir.¹¹³ Günümüz modern eğitim kurumlarının amaç ve hedeflerine ulaşmasında, çağın gerektirdiği koşullara göre yapılanmasında ve değişimlere uyum sağlayabilmesinde sahip olduğu ekonomik, entelektüel, kültürel, psikolojik ve sosyal sermaye düzeylerinin ve bunlara yapılan yatırımların önemli bir rolü bulunmaktadır.

Çalışmamız özelinde kamuda ve özel sektörde öğretmenlerin meslekteki çalışma süreleri, aylık gelirleri üzerinde temel belirleyici faktördür. Öğretmenlerin meslekteki çalışma süreleri arttıkça, aylık gelirleri de artmaktadır. Öğretmenlerin çalıştığı sektör ile herhangi bir sanat dalı ile ilgilenip ilgilenmedikleri arasında önemli bir farklılaşma yoktur. Kamuda ve özel sektörde çalışan öğretmenlerin yarısından fazlası (%64) herhangi bir sanat dalı ile ilgilenmemektedir.

Öğretmenlerin çalıştığı sektör ile sinemaya ve/veya tiyatroya gidip gitmediği arasında anlamlı bir fark yoktur. Kamu sektöründe çalışan öğretmenlerin yaklaşık %78'i, özel sektörde görev yapan öğretmenlerin yaklaşık %83'ünün sinema ve/veya tiyatroya gittiği ortaya çıkmıştır. Öğretmenlerin çalıştığı sektör ile çevresindeki sanatsal ve sosyal etkinliklere katılıp katılmadığı arasında anlamlı bir farklılık yoktur. Her iki sektörde çalışan öğretmenlerin yaklaşık %85'i çevrelerindeki sanatsal ve sosyal etkinliklere katılmaktadır.

Bir sanat dalı ile ilgilenmek, sosyal ve kültürel faaliyetlere katılım, kitap okuma alışkanlığı kültürel sermayenin temel göstergelerindedir. Kültürel sermaye açısından her iki sektörde çalışan öğretmenlerin benzer özellikler gösterdiği anlaşılmaktadır. Bir sanat dalı ile ilgilenmek dışında, kültürel sermayenin diğer göstergeleri açısından kamuda ve özel sektörde çalışan öğretmenlerin kültürel sermaye düzeylerinin yüksek olduğunu söylemek mümkündür.

Öğretmenlerin çalıştığı sektör ile herhangi bir sivil toplum kuruluşuna veya derneğe üye olup olmadıkları arasında anlamlı bir fark yoktur. Her iki sektörde de görev yapan öğretmenlerin büyük çoğunluğu (yaklaşık %85'i) bir sivil toplum kuruluşuna veya derneğe üye değildir. Öğretmenlerin çalıştığı sektör ile toplumsal fayda sağlayan projelerde görev alıp almadıkları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır. Toplumsal fayda sağlayan projelere katılımın özel sektördeki öğretmenlerde kamu sektöründekilere kıyasla daha fazla olduğu anlaşılmaktadır.

Öğretmenlerin çalıştığı sektör ile ailesi ile ilişkileri arasında anlamlı bir ilişki yoktur. Her iki sektördeki öğretmenlerin yarısından fazlası ailesi ile olan ilişkilerini çok iyi olarak nitelendirmektedir. Öğretmenlerin çalıştığı sektör ile iş arkadaşları ile ilişkileri arasında anlamlı bir fark vardır. Kamuda çalışan öğretmenlerin yarısından fazlası iş arkadaşları ile ilişkilerini iyi olarak nitelendirirken, özel sektörde iş arkadaşları ile ilişkilerini orta olarak değerlendirenlerin oranı daha fazladır.

¹¹³ Günkör ve Özdemir, 2017: 71.

Kaynakça

- Akyüz, H. (1991). Eğitim Sosyolojisinin Temel Kavram ve Alanları Üzerine Bir Araştırma, İstanbul: MEB.
- Allen, D. E., P. F. Anderson (1994) Consumption and Social Stratification: Bourdieu's Distinction, *Advances in Consumer Research*, 21(1), 70-74.
- Arun, Ö. (2009). Yaşlı Bireyin Türkiye Serüveni: Türkiye'de Yaşlı Bireyler Arasında Kültürel Sermaye Dağılımı, *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1), 77-100.
- Bal, H., (2001). Bilimsel Araştırma Yöntem ve Teknikleri, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Becker, G. S. (1993). *Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis With Special Reference to Education*, Chicago: The University of Chicago.
- Beydoğan, H. Ö. (2009). Eğitim Bilimine Giriş, K. Keskinçelik (Ed.), Ankara: Sempati.
- Bilgiseven, A. K. (1992). Eğitim Sosyolojisi, İstanbul: Filiz.
- Bilton, T., K. Bonnet, P. Jones, T. Lawson, D. Skinner, M. Stanworth, A. Webster (2008). *Sosyoloji*, Ankara: Siyasal.
- Bontis, N. (1998). Intellectual Capital: An Exploratory Study That Develops Measures and Models, *Management Decision*, 36(2), 63-76.
- Bourdieu, P. (1974). The School as a Conservative Force: Scholastic Achievement and Cultural Inequalities, *Contemporary Research in the Sociology of Education*, J. Eggleston (Ed.), London: Routledge.
- Bourdieu, P. (2010). Sermaye Biçimleri, Sosyal Sermaye Kuram Uygulama Eleştirisi, M. Murat Şahin (Çev.), M. M. Şahin, A. Z. Ünal (Der.), İstanbul: Değişim.
- Bourdieu, P. (2006). *Pratik Nedenler*, H. U. Tanrıöver (Çev.), İstanbul: Hil.
- Cardona, A., Diwald, M., Kaiser, T., Osmanowski, M. (2015). Measuring Cultural Capital: Sense of Entitlement, Concerted Cultivation, Leisure Activities, Gatekeeper Bias and Skills, (SFB 882 Technical Report Series, 15). Bielefeld: DFG Research Center (SFB) 882 From Heterogeneities to Inequalities.
- Coleman, J., S. (2010). Beşeri Sermayenin Yaratımında Sosyal Sermaye, Sosyal Sermaye Kuram Uygulama Eleştirisi, F. Uzar (Çev.), M. M. Şahin, A. Z. Ünal (Der.), İstanbul: Değişim.
- Çalışkan, Ş., M. Karabacak, O. Meçik (2013). Türkiye'de Eğitim Ekonomik Büyüme İlişkisi: 1923-2011 (Kantitatif Bir Yaklaşım), *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 11(21), 29-48.
- De Graaf, N. D., P. M. De Graaf, G. Kraaykamp (2000). Parental Cultural Capital and Educational Attainment in the Netherlands: A Refinement of the Cultural Capital Perspective, *Sociology of Education*, 73(2), 92-111.
- Dilaver, H. (1996). Türkiye'de Öğretmen İstihdamının Dünü, Bugünü ve Yarını Eğitimimize Bakışlar, İstanbul: Kültür Koleji Vakfı.
- Edgar, A., P. Sedgwick. (2007). Kültürel Kuramda Anahtar Kavramlar, M. Karahasan (Çev.), İstanbul: Açılım.
- Ekşi, U. H. (2010). Kişisel ve Kurumsal Gelişmeye Farklı Bir Yaklaşım, Ankara: Orion.
- Ercan, L. (2003). Motivasyon Sınıf Yönetiminde Yeni Yaklaşımlar 3. Baskı, L. Küçükahmet (Ed.), Ankara: Nobel.
- Erden, M. (1998). Öğretmenlik Mesleğine Giriş, İstanbul: Alkım.
- Ergun, M. (1994). Eğitim Sosyolojisine Giriş, Ankara: Ocak.

- Erkal, M. (2006). Sosyoloji, İstanbul: Der.
- Erkuş, A., M. A. Fındıklı (2013). Psikolojik Sermayenin İş Tatmini, İş Performansı ve İşten Ayrılma Niyeti Üzerindeki Etkisine Yönelik Bir Araştırma, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi, 42(2), 302-318.
- Fidan, N., M. Erden. (1998). Eğitime Giriş, İstanbul: Alkım.
- Field, J. (2008). Sosyal Sermaye 2. Baskı, B. Bilgen, B. Şen (Çev.), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Fine, B. (2011). Sosyal Sermaye Sosyal Bilime Karşı Bin Yılın Eşiğinde Ekonomi Politik ve Sosyal Bilimler, A. Kars (Çev.), İstanbul: Yordam.
- Fukuyama, F. (2010) Sosyal Sermaye ve Sivil Toplum Sosyal Sermaye Kuram Uygulama Eleştiri, S. Tekel (Çev.), M. Murat Şahin, A. Zeki Ünal, İstanbul: Değişim.
- Giddens, A. (2008). Sosyoloji, İstanbul: Kırmızı.
- Göker, E. (2007). Ekonomik İndirgemeci mi Dediniz? Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi, G. Çeğin, E. Göker, A. Arlı, Ü. Tatlıcan (Der.), İstanbul: İletişim.
- Guthrie, J. (2001). The Management, Measurement and Reporting of Intellectual Capital, Journal of Intellectual Capital, 2(1), 27-41.
- Günkör, C., M. Ç. Özdemir (2017). Sosyal Sermaye ve Eğitim İlişkisi, Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 15(1), 70-90.
- Harriss J., P. De Renzi (2010) Sosyal Sermaye Kavramı: Kayıp Halka mı Yoksa Analitik Olarak mı Kayıp?, Sosyal Sermaye Kuram Uygulama Eleştiri, M. Çelik, M. M. Şahin (Çev.), M. M. Şahin, A. Z. Ünal (Der.), İstanbul: Değişim.
- Hoşgörür, V., N. Taştan (2011), Eğitim Bilimine Giriş, Ö. Demirel, Z. Kaya (Ed.), Ankara: Pegem Akademi.
- Karagül, M. (2012). Sosyal Sermaye: Kapitalizmin Kör Noktası, Ankara: Nobel.
- Kelekçi, H., K. Yılmaz (2015) Öğretmenlerin Pozitif Psikolojik Sermayeleri İle Yeterlik İnançları Arasındaki İlişki, Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 11(3), 992-1007.
- Keleş, H. N. (2012). Sosyal Sermaye, Konya: Eğitim.
- Khodadady, E., M. Natanzi (2012). Designing and Validating a Scale Measuring Cultural Capitals of Iranian University Students Majoring in English, Theory and Practise in Language Studies, 2(8), 1627-1634.
- Lin, N. (2001). Social Capital: A Theory of Social Structure and Action, Cambridge: Cambridge University.
- Lin, N. (2010). Sosyal Sermaye, Network Kuramının İnşası Sosyal Sermaye Kuram Uygulama Eleştiri, A. Öğüt, C. Erbil (Çev.), M. M. Şahin, A. Z. Ünal (Der.), İstanbul: Değişim.
- Luthans, F., B. J. Avolio, J. B. Avey, S. M. Norman. (2007). Positive Psychological Capital: Measurement and Relationship with Performance and Satisfaction, Personnel Psychology, 60(3), 541-572.
- Luthans, F., C. M. Youssef. (2007a). Emerging Positive Organizational Behavior, Journal of Management, 33(3), 321-349.
- Luthans, F., C. M. Youssef, B. J. Avolio. (2007b). Psychological Capital: Developing the Human Competitive Edge, New York: Oxford University.
- Marshall, G. (1999). Sosyoloji Sözlüğü, O. Akınhay, D. Kömürcü (Çev.), Ankara: Bilim ve Sanat.
- Mohun, S. (2002). Sermaye, Marksist Düşünce Sözlüğü 3. Baskı, A. Doğan (Çev.), T. Bottomore (ed.), İstanbul: İletişim.
- Öğüt, A., C. Erbil. (2009). Sosyal Sermaye Yönetimi, Konya: Çizg.

- Özdemir, A. A. (2008). Sosyal Ağ Özellikleri Bakış Açısıyla Sosyal Sermaye ve Bilgi Yaratma İlişkisi: Akademisyenler Üzerinde Yapılan Bir Alan Araştırması. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(2), 81-102.
- Özkul, M. (1997). *Çalışma Sosyolojisi İşgücünün Sosyolojik Özellikleri*, Isparta: Fakülte.
- Özkul, M. (2019). *Kurumlar Sosyolojisi*, Isparta: Fakülte.
- Öztürk, H. (1993). *Eğitim Sosyolojisi*, Ankara: Hatiboğlu.
- Putnam, R. D. (2010). Tek Başına Bowling: Amerika'nın Azalan Sosyal Sermayesi Sosyal Sermaye Kuram Uygulama Eleştirisi, T Ulutaş, M. M. Şahin (Çev.), M. M. Şahin, A. Z. Ünal (Der.), İstanbul: Değişim.
- Rice, J. K., R. G. Croninger. (2005). Resource Generation, Reallocation or Depletion: An Analysis of Impact of Reconstitution on School Capacity, Leadership and Policy in Schools, 4(2), 73-103.
- Richter, R. (2012). *Sosyolojik Paradigmalar*, N. Doğan (Çev.), İstanbul: Küre.
- Stewart, T. A. (1991). Brainpower, *Fortune*, 123(11), 32-48.
- Stewart, T. A. (1997). Entelektüel Sermaye: Örgütlerin Yeni Zenginliği, N. Elhüseyini (Çev.), İstanbul: MESS.
- Sullivan, A. (2001). Cultural Capital and Educational Attainment, *Sociology*, 35 (4). <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0038038501035004006>
- Şahin, C., D. Akan, M. Başar. (2014) Okullardaki Sosyal ve Entelektüel Sermaye İlişkilerinin Düzeyinin Öğretmen Görüşlerine Göre İncelenmesi, *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(2), 300-320.
- Şan, M. K., R. Şimşek. (2011). Sosyal Sermaye Kavramının Tarihsel-Sosyolojik Arka Planı, *Akademik İncelemeler Dergisi*, 6(1), 89-110.
- Tezcan, M. (2010). *Sosyolojiye Giriş (5. Baskı)*, Ankara: Anı.
- Tezcan, M. (2016). *Eğitim Sosyolojisi*, Ankara: Anı.
- Toraman, C., H. Abdioğlu, B. İşgüden. (2009) İşletmelerin İnovasyon Sürecinde Entelektüel Sermaye ve Yönetim Muhasebesi Kapsamında Değerlendirilmesi, *Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 11(1), 91-120.
- Tortop, N. (1999). *Personel Yönetimi*, Ankara: Yargı.
- Töremen, F., A. Ersözlü (2010). *Eğitim Örgütlerinde Sosyal Sermaye ve Yönetimi*, İstanbul: İdeal.
- Tösten, R., H. Özgan (2017). Öğretmenlerin Pozitif Psikolojik Sermayelerine İlişkin Algıların İncelenmesi, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(62), 867-889.
- Türk, E. (2015). Sosyolojik Düşünce Sosyal Sermaye Tartışmaları: Pierre Bourdieu ve James Samuel Coleman Bağlamında Karşılaştırmalı Bir Analiz, *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 1(2), 127-149.
- Uğuz, H. E. (2010). *Sosyal Sermaye: Kişisel ve Kurumsal Gelişmeye Farklı Bir Yaklaşım*, Ankara: Orion.
- Wallace, R. A., A. Wolf. (2013). *Çağdaş Sosyoloji Kuramları (5. Baskı)*, Leyla Elburuz, M. Rami Ayas (Çev.), Ankara: Doğu Batı.
- Wolf, H. (2004). Capital, *Encyclopedia of Social Theory*, G. Ritzer (Ed.), London: Sage.
- Yıldız, R. (2006). *Eğitim Bilimine Giriş*, Ş. Erçetin, N. Tozlu (Ed.), Ankara: Pegem.
- Zayımoğlu, Ö. F. (2011). Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin ve Öğretmen Adaylarının İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Öğrenme Alanlarına İlişkin Öz Yeterlik Düzeylerinin İncelenmesi, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.